

حفاظت از محیط‌زیست در چارچوب کمیسیون همکاری نفتا

محمدحسین رضوانی قوام‌آبادی *

محدثه کوشا **

شناسه دیجیتال اسناد (DOI) : 10.22066/CILAMAG.2020.94028.1578

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۲۶

چکیده

از آنجا که آزادسازی تجارت و فعالیت‌های تجاری در بستر محیط‌زیست صورت می‌گیرد، می‌تواند به‌طور مستقیم بر آن اثرگذار باشد. هدف این پژوهش، بررسی جایگاه و اهمیت محیط‌زیست در تجارت آزاد امریکای شمالی، نحوه شکل‌گیری و عملکرد کمیسیون همکاری در افزایش همکاری‌های زیست‌محیطی و رسیدگی به شکایات زیست‌محیطی است. یکی دیگر از محورهای این پژوهش، تحولات و مذاکرات اخیر نفتا و شکل‌گیری موافقت‌نامه تجاری ۲۰۱۸ امریکا، کانادا و مکزیک است که در نهایت به مقایسه آن با توافق جامع تجاری اقتصادی کانادا و اتحادیه اروپا و تدابیر زیست‌محیطی آن پرداخته شده است. بررسی‌های پژوهش نشان می‌دهد کمیسیون همکاری توانسته در شفاف‌سازی که مستلزم مدیریت زیست‌محیطی است و همچنین در اجرای برنامه‌هایی که لازمه آن‌ها همکاری سه‌جانبه کشورهای عضو است موفق عمل کند و بدین ترتیب، الگوی مناسبی برای نهادهای مشابه قرار گیرد.

واژگان کلیدی

محیط‌زیست، تجارت، اشخاص، سازمان‌های غیردولتی، کمیسیون همکاری، توافقات تجاری

مقدمه

در جریان مذاکرات سیاسی در خصوص نفتا^۱ در امریکا، گروه‌های زیست‌محیطی نگرانی خود را در خصوص اینکه نفتا استانداردهای دولت امریکا را نقض می‌کند ابراز کردند. گروه‌های زیست‌محیطی و اعضای کنگره از مشارکت محدود گروه‌های غیردولتی و متخصصین در فرایند رسیدگی به اختلافات در نفتا انتقاد کردند. جهت حل این مشکل، امریکا موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی^۲ را پیشنهاد کرد و بدین ترتیب، کشورهای عضو توافق کردند که قوانین زیست‌محیطی خود را به‌طور مؤثرتری اجرا کنند.

یکی از وظایف اصلی کمیسیون همکاری^۳، افزایش همکاری‌های زیست‌محیطی و ایجاد طرح‌هایی جهت همکاری در زمینه‌های زیست‌محیطی است. از وظایف دیگر کمیسیون، رسیدگی به شکایات سازمان‌ها و افراد مقیم در امریکای شمالی در زمینه نقض قوانین و مقررات زیست‌محیطی است که سبب افزایش مشارکت و آگاهی مردم در خصوص مسائل زیست‌محیطی شده است. مستند به فصل سوم، موافقت‌نامه همکاری کمیسیون همکاری زیست‌محیطی متشکل از سه رکن است: شورا، دبیرخانه و کمیته مشورتی عمومی مشترک که از طریق این کمیته و فرایند شکایتی که بر اساس مواد ۱۴ و ۱۵ موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی وجود دارد، مردم امکان مشارکت در کمیسیون را پیدا می‌کنند. مواد ۲۲ تا ۳۶ موافقت‌نامه در خصوص «الگوهای پایدار نقض»^۴ قوانین زیست‌محیطی توسط یکی از کشورهای عضو است. در این روش، هریک از طرفین می‌تواند از طریق داوری پی ببرد که آیا الگوهای پایدار نقض قوانین زیست‌محیطی وجود داشته است. در مواد ۳۲ تا ۳۶ تصریح شده که ممکن است هیئت داوری مجازات‌های نقدی و تعلیق مزایای نفتا را اعمال کند.

موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی امریکای شمالی که جهت حل مسائل بالقوه تجارت و محیط‌زیست و ارتقای همکاری زیست‌محیطی در منطقه تدوین شده است، نخستین موافقت‌نامه بین‌المللی است که تجارت و محیط‌زیست را با هم مرتبط کرده و بر مشارکت هرچه بیشتر مردم در مسائل زیست‌محیطی متمرکز است.

فرضیه‌های تحقیق:

الف) توافق تجاری امریکای شمالی، موافقت‌نامه تجاری محسوب می‌شود و فاقد سازوکار

۱. این موافقت‌نامه بین کشورهای اقتصادی قدرتمند امریکا، کانادا و مکزیک در اکتبر ۱۹۹۲ منعقد و از ۱۷ دسامبر همان سال لازم‌الاجرا شد. نفتا از اول ژانویه ۱۹۹۴ اجرایی شد و بدین ترتیب، بزرگ‌ترین منطقه تجارت آزاد به وجود آمد که موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای را جهت انتقال کالاها و خدمات از مرزهای سه کشور حذف کرد.

2. North American Agreement on Environmental Cooperation (NAAEC)

3. The Commission for Environmental Cooperation

4. Persistent Pattern of Failure

مناسبی جهت حل مسائل زیست محیطی منطقه است.

ب) با افزایش تجارت و کاهش تعرفه‌ها به واسطه تجارت آزاد امریکای شمالی، میزان بهره‌برداری از منابع طبیعی افزایش پیدا کرد و نیاز به ایجاد موافقت‌نامه زیست محیطی فرعی که مسائل زیست محیطی را لحاظ کرده باشد مطرح شد. تحقیق بر این فرضیه استوار است که موافقت‌نامه همکاری و کمیسیون آن، گام مهمی در جهت حفاظت از محیط زیست منطقه است.

۱. شناخت و معرفی کمیسیون همکاری زیست محیطی

یکی از وظایف اصلی کمیسیون همکاری، به موجب موافقت‌نامه جانبی زیست محیطی، رسیدگی به شکایات افراد مقیم در امریکای شمالی در خصوص نقض قوانین زیست محیطی است. کمیسیون همانند دادگاه‌های اطلاعات،^۵ دارای خواهان، خوانده و هیئت قضات است. در این دادگاه‌ها اتهام علیه شخص بدون صدور کیفرخواست و توسط سوگند مأمور ذی صلاح دولتی به جای هیئت منصفه وارد می‌شود. هدف، اطلاع‌رسانی به متهم جهت فراهم کردن فرصت تهیه دفاعیات است. شواهد و مستندات جهت تعیین نقض قوانین زیست محیطی جمع‌آوری می‌شود اما برخلاف اغلب دادگاه‌ها قضات این دادگاه‌ها دارای سمت قانونی رسمی نیستند و نمی‌توانند مستقیم یا غیرمستقیم، الزام به اجرای استانداردهای زیست محیطی کنند.^۶ کمیسیون کمک می‌کند که کشورهای امریکای شمالی به‌طور مؤثرتری از محیط زیست حفاظت کنند و از اختلافات و مسائل احتمالی که در ارتباط با تجارت و محیط زیست ایجاد می‌شود جلوگیری می‌کند.^۷

طبق فصل سوم موافقت‌نامه، کمیسیون متشکل از سه رکن شورا، دبیرخانه و کمیته مشورتی عمومی مشترک است. از طریق این کمیته و فرایند شکایت پیش‌بینی شده در مواد ۱۴ و ۱۵ موافقت‌نامه همکاری، مردم می‌توانند در کمیسیون مشارکت کنند.^۸ شورا متشکل از مقامات زیست محیطی کشورهای عضو است و اجرای تصمیمات کمیسیون را بر عهده دارد. راهنمایی شورا بر عهده دبیرخانه است و اعضای آن مستقل از دولت‌های عضو عمل می‌کنند.^۹ ممکن است کمیسیون، عملکردی مشابه سازمان بین‌المللی داشته باشد اما وضعیت آن کاملاً مشخص نیست؛

5. Information Courts

6. Atik, Jeffrey, "Environmental Standards within NAFTA: Difference by Design and the Retreat from Harmonization", *Global Legal Studies Journal*, No. 3, 1995, p. 100.

7. Le Priol-Vrejan, Sandra, "The NAFTA Environmental Side Agreement and the Power to Investigate Violations of Environmental Laws", *Hofstra Law Review*, No. 23, 1994, p. 493.

8. Pacheco-Vega, Raul, "Transnational Environmental Activism in North America: Wielding Soft Power through Knowledge Sharing?", *Review of Policy Research*, No. 1, 2015, p. 153.

9. Vega Cánovas, Gustavo, "NAFTA and the Environment", *Denver Journal of International Law and Policy*, No. 30, 2001, p. 58.

ماده‌ای وجود ندارد که بتوان با استناد به آن تصریح کرد شورا و دبیرخانه همانند سازمان تجارت جهانی شخصیت حقوقی دارند.^{۱۰}

دستور کار اساسی کمیسیون به‌طور عادی در خصوص اثرات احتمالی تجارت بر محیط‌زیست است و بر سه زمینه اصلی حفاظت از تنوع زیستی، آلاینده‌ها و سلامت، قوانین و سیاست‌ها متمرکز است.^{۱۱}

۱-۱. موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی و شروط زیست‌محیطی مندرج در آن

در جریان مذاکرات سیاسی در خصوص نفتا، گروه‌های زیست‌محیطی تأکید داشتند که نفتا استانداردهای دولت فدرال امریکا را به چالش درمی‌آورد. آن‌ها همچنین از مشارکت محدود گروه‌های غیردولتی و متخصصین در فرایند حل‌وفصل اختلاف انتقاد کردند. جهت حل مسائل مرتبط با محیط‌زیست، امریکا موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی را پیشنهاد کرد و بر این اساس، سه کشور توافق کردند قوانین زیست‌محیطی خود را به‌طور مؤثرتری اجرا کنند.^{۱۲} به علت مسائل زیست‌محیطی مرز امریکا و مکزیک و همچنین مسئله ماهی تن گات، حامیان محیط‌زیست در امریکا نقش مهمی در شکل موافقت‌نامه زیست‌محیطی داشتند.^{۱۳}

مذاکرات بین کانادا، امریکا و مکزیک جهت ایجاد موافقت‌نامه جانبی زیست‌محیطی در هفدهم مارس ۱۹۹۳ آغاز و متن نهایی آن در سیزدهم اوت ۱۹۹۳ فراهم شد و در نهایت کلیتاً موافقت‌نامه جانبی زیست‌محیطی را در چهاردهم سپتامبر ۱۹۹۳ در کاخ سفید امضا کرد.^{۱۴} موافقت‌نامه‌های جانبی زیست‌محیطی و کار از اول ژانویه ۱۹۹۴ یعنی هم‌زمان با موافقت‌نامه نفتا لازم‌الاجرا شدند.^{۱۵} طرفین متعهد شدند که سطوح مناسب حفاظت از محیط‌زیست را ایجاد و قوانین زیست‌محیطی خود را به‌طور مؤثر اجرا کنند. موافقت‌نامه زیست‌محیطی، نخستین موافقت‌نامه‌ای است که مسائل زیست‌محیطی را در قالب موافقت‌نامه

10. Charnovitz, Steve, "The NAFTA Environmental Side Agreement: Implications for Environmental Cooperation, Trade Policy, and American Treaty-making", *Temple International and Comparative Law Journal*, No. 8, 1994, p. 5.

11. Fitzmaurice, Malgosia, "Public Participation in the North American Agreement on Environmental Cooperation", *International and Comparative Law Quarterly*, No. 52, 2003, p. 355.

12. Knox, John H. & Markell, David L., "Evaluating Citizen Petition Procedures: Lessons from an Analysis of the NAFTA Environmental Commission", *Texas International Law Journal*, No. 3, 2012, p. 510.

13. Gal-or, Noemi, "Multilateral Trade and Supranational Environmental Protection: the Grace Period of the CEC, or a Well-Defined Role?", *The Georgetown Int'L Envtl. Law Review*, No. 9, 1996, p. 65.

14. Le Priol-Vrejan, *op.cit.*, p. 488. - Senator Max Baucus, "The Greening of NAFTA: Opportunity and Obligation", *San Diego Justice Journal*, 1993, p. 285.

15. Lazega, Russel M., "NAFTA Accession and Environmental Protection: The Prospects for an "Earth Friendly, Integration of Latin American Nations into the North American Trading Bloc", *J. Transnational L. & Policy*, 315, 1995, *op. cit.*, p. 324.

تجارتی بررسی کرده و در جهت حل آن برآمده است.^{۱۶} ماده (۲) ۱۰ موافقت نامه، شامل فهرست موارد همکاری بین اعضا است که عبارت اند از: مقایسه تکنیک ها و روش های جمع آوری داده ها و تحلیل آن ها، فن ها و راهبردهای جلوگیری از آلودگی، روش ها و شاخص های گزارش دهی در خصوص مسائل زیست محیطی، مسائل زیست محیطی فرامرزی، گونه های غیربومی که ممکن است مضر باشند، حفاظت از گونه های در معرض خطر، مسائل زیست محیطی مرتبط با توسعه اقتصادی، حسابداری بوم شناختی و سایر مسائلی که ممکن است در خصوص آن تصمیم گیری بشود.^{۱۷}

۱-۲. شکل گیری کمیسیون همکاری زیست محیطی

به موجب ماده ۸ موافقت نامه همکاری، امریکا، مکزیک و کانادا، چارچوبی را جهت همکاری در خصوص مسائل زیست محیطی ایجاد و کمیسیون همکاری را که موظف به نظارت بر موافقت نامه همکاری زیست محیطی است به وجود آوردند. وظایف اصلی کمیسیون حفاظت از محیط زیست، ارتقای زمینه شفافیت، مشارکت مردم، سازمان های غیردولتی و اجرای مؤثر قوانین زیست محیطی است.^{۱۸} مقر کمیسیون در *مونترال* است.^{۱۹} و این امکان را برای افراد مقیم در امریکای شمالی فراهم می کند تا مدعی عدم اجرای قوانین و مقررات زیست محیطی توسط یکی از اعضا شوند.

یکی از وظایف اصلی کمیسیون، بررسی و کشف مواردی است که در آن قوانین زیست محیطی نقض شده باشد. کمیسیون در این مورد مانند قضات دادگاه ها عمل می کند اما برخلاف قضات، این امکان را ندارد که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به اجرای استانداردهای زیست محیطی حکم کند.^{۲۰} برای مثال در خصوص پرونده *کزومل*، یافته های کمیسیون همکاری سبب بهبود در اجرای قوانین زیست محیطی مکزیک شد اما در توقف نقض صورت گرفته یعنی ساخت اسکله در منطقه حساس خلیج مکزیک موفق نبود.^{۲۱}

16. *Ibid.*, p. 204. Raustiala, Kal, "The Political Implications of the Enforcement Provisions of the NAFTA Environmental Side Agreement: The Cec as a Model for Future Accords", *Environmental law*, No. 25, 1995, p. 39.

17. Wold, Chris, "Evaluating NAFTA and the Commission for Environmental Cooperation: Lessons for Integrating Trade and Environment in Free Trade Agreements", *Saint Louis University Public Law Review*, No. 28, 2008, p. 215.

18. Luna, César and Scanlan, MK, "Are NAFTA's Environmental Mechanisms Serving Their Purpose?", *Race, Poverty & the Environment*, No. 1, 1996, p. 45.

19. Raustiala, Kal, "International "Enforcement of Enforcement under the North American Agreement on Environmental Cooperation", *Virginia Journal Of International Law*, No. 3, 1996, p. 725.

20. Atik, Jeffrey, *op.cit.*, p. 100.

21. Hale, Thomas N., "Transparency, Accountability, and Global Governance", *Global Governance*, No. 1, 2008, p. 85.

۱-۳. راهبردها و سیاست‌های کمیسیون همکاری

در طول جلسه سالیانه کمیسیون در ژوئن ۲۰۰۴ در پوئبلا،^{۲۲} شورای کمیسیون اعلامیه پوئبلا را صادر و در این اعلامیه هدفش را تمرکز بر سه اولویت اعلام کرد: کسب اطلاعات جهت تصمیم‌گیری، ظرفیت‌سازی^{۲۳} و در نهایت، تجارت و محیط‌زیست. شورا در برنامه راهبردی کمیسیون برای ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰ هریک از این اولویت‌ها را شرح داده است.^{۲۴}

در خصوص اولویت ظرفیت‌سازی، شورا هدفش را تقویت توانایی‌ها و ظرفیت سه کشور جهت مدیریت مسائل زیست‌محیطی مشترک و در نهایت، برای اولویت تجارت و محیط‌زیست، هدفش را ارتقای سیاست‌هایی که منافع مشترکی را برای محیط‌زیست و تجارت و اقتصاد ایجاد می‌کنند اعلام کرد. در برنامه راهبردی کمیسیون برای ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ به مواردی که مستلزم همکاری‌های منطقه‌ای و پاسخ بین‌المللی است پرداخته شده است. این اولویت‌ها عبارت‌اند از: تغییرات آب‌وهوایی، اقتصاد سبز، زیست‌بوم‌ها و جوامع پایدار. استفاده گسترده از سوخت‌های فسیلی و تغییرات در کاربری اراضی باعث افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای مانند دی‌اکسیدکربن و متان به سطح کره زمین شده است. از تأثیرات مهم تغییرات آب‌وهوایی می‌توان به افزایش دمای کره زمین، افزایش دمای اقیانوس‌ها و ذوب‌شدن یخچال‌های طبیعی و موارد دیگر اشاره کرد.^{۲۵} اقداماتی که با توجه به اولویت تغییرات آب‌وهوایی کمیسیون باید صورت بگیرند عبارت‌اند از:

- توسعه و اجرای اقدامات مرتبط با انتشار گازهای گلخانه‌ای منطبق با تعهدات بین‌المللی
 - بسط و توسعه اطلاعات علمی جهت حفاظت و احیای سواحل و کربن آبی دریایی.
- در این راستا می‌توان به اقدام کمیسیون در خصوص ثبت انتشار و انتقال آلاینده‌ها^{۲۶} اشاره کرد. منابع آلاینده، موقعیت مکانی و نوع آن‌ها توسط کمیسیون شناسایی شده و بدین ترتیب، سالانه اطلاعات لازم جهت تصمیم‌گیری برای کنترل آلاینده‌ها در امریکای شمالی ارائه می‌شود.^{۲۷}
- یکی دیگر از برنامه‌های کمیسیون، اقتصاد سبز است. اقتصاد سبز یا اقتصاد کم‌کربن به معنای اقتصاد پایدار یا دوستدار محیط‌زیست است که در آن خطرها و آسیب‌های زیست‌محیطی،

22. Puebla

23. Capacity Building

24. Markell, David L, "North American Agreement on Environmental Cooperation", *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Heidelberg and Oxford University Press, 2008-, online edition available at: [www.mpepil.com], Last visited on 25/11/2013.

25. Climate Change: Impact, Vulnerabilities, and Adaptation in Developing Countries, Available at: https://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/txt/pub_07_impacts.pdf, Last visited on: 24/05/2019

26. Pollutant Release and Transfer Registers (PRTRs)

27. Taking Stock 14 Exploring Changes in PRTR Reporting, 2005-2010., Available at: <http://www3.cec.org/islandora/en/item/11581-taking-stock-vol-14-en.pdf>, Last visited on 17/05/2017

کمترین میزان ممکن است. تعریف برنامه محیط‌زیست سازمان ملل^{۲۸} از اقتصاد سبز چنین است: ارتقای سطح رفاه و عدالت اجتماعی در حالی که خطرات زیست‌محیطی به‌طور چشمگیری کاهش می‌یابد.^{۲۹} از جمله اقداماتی که با توجه به اقتصاد سبز باید صورت پذیرد عبارت‌اند از:

- انجام اقداماتی جهت بهبود وضعیت حمل‌ونقل پاک، مانند ایجاد منطقه کنترل انتشارات^{۳۰} در سراسر امریکای شمالی

- بهبود و نظارت بر اعتبار اطلاعات مرتبط با تجارت محصولات در خصوص انطباق مواد تشکیل‌دهنده آن‌ها با محیط‌زیست.

در این مورد می‌توان به اقدام کمیسیون جهت کاهش زباله‌های مواد غذایی و بازیافت اشاره کرد. زباله‌های مواد غذایی منبع مهم تولید گاز متان‌اند. تولید گازهای گلخانه‌ای اثر بیشتری از دی‌اکسیدکربن بر محیط‌زیست دارند. در واقع سعی می‌شود که قابلیت‌های امریکای شمالی جهت کاهش دفع زباله‌های مواد غذایی در بخش‌های صنایع، تجاری و سازمانی بهبود یابد.^{۳۱}

- در نهایت، اقداماتی که باید در خصوص جوامع و زیست‌بوم‌های پایدار صورت بگیرد عبارت‌اند از: پشتیبانی و حمایت از ایجاد شبکه‌های همکاری، بین جوامع محلی جهت به اشتراک‌گذاری تجارب و اطلاعات

- انجام اقدامات حفاظتی و احیای زیست‌بوم‌ها و گونه‌هایی که نگرانی مشترک ایجاد می‌کنند.

- افزایش و بهبود آگاهی‌های جوامع محلی جهت مدیریت پایدار منابع طبیعی.^{۳۲}

بهبود کیفیت هوای داخل منازل جوامع محلی و سایر جوامع بومی جهت کاهش آلاینده‌های هوا در امریکای شمالی از جمله اقداماتی است که کمیسیون در این راستا انجام داده است. کمیسیون با ارائه اطلاعات لازم در خصوص جایگزینی اجاق‌گازهای مناسب با اجاق‌گازهای دارای سوخت چوب و همچنین بهبود تهویه منازل به این جوامع آموزش داد که این عوامل می‌تواند در کاهش بیماری‌های تنفسی و هزینه‌های پزشکی مؤثر باشد.^{۳۳}

با ملاحظه سیاست‌های کمیسیون برای ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ می‌توان پی‌برد که کمیسیون به

28. United Nations Environment Programme (UNEP)

29. Green Economy in Action: Articles and Excerpts That Illustrate Green Economy and Sustainable Development Efforts, Available at: <https://www.undp.org/content/dam/aplws/publication/en/publications/environment-energy/www-ee-library/mainstreaming/Green%20Economy%20in%20Action/Green%20Economy%20Compilation%20Report.pdf>, Last visited on: 15/05/2019.

30. Establishment of an Emissions Control Area (ECA)

31. Characterization and Management of Food Loss and Waste in North America, Available at: <http://www3.cec.org/islandora/en/item/11772-characterization-and-management-food-loss-and-waste-in-north-america-en.pdf>, Last visited on: 17/05/2019.

32. CEC's Strategic Plan 2015-2020, Available at: http://www.cec.org/sites/default/files/documents/strategic_plans/strategic_plan_2015_2020.pdf, Last visited on: 18/05/2019.

33. Project Accomplishments 2013-2014, Available at: <http://www3.cec.org/islandora/en/item/11668-project-accomplishments-2013-2014-en.pdf>, Last visited on: 18/05/2019.

سمت و سوی توسعه پایدار^{۳۴} گرایش دارد که در آن شرایط زندگی و استفاده از منابع، بدون آسیب‌رساندن به یکپارچگی، زیبایی و ثبات نظام‌های حیاتی، نیازهای انسان را برطرف می‌کند. حمایت از جوامع بومی که سهم مهمی در حفاظت از محیط‌زیست و مدیریت پایدار منابع طبیعی دارند از دیگر اهداف کمیسیون است.

۲. حفاظت از محیط‌زیست در چارچوب فعالیت‌های کمیسیون همکاری نفتا

کمیسیون همکاری زیست‌محیطی در حل مسائل احتمالی مرتبط با تجارت و محیط‌زیست نقش مهمی دارد و در واقع سعی می‌کند که جهت جلوگیری از بروز مشکلات مربوطه، اقدامات لازم را انجام دهد. کمیسیون به تسهیل تبادل اطلاعات و ارتقای همکاری‌های لازم جهت ایجاد استانداردهای زیست‌محیطی هماهنگ در امریکای شمالی کمک می‌کند. از ۲۶ پرونده‌ای که در کمیسیون رسیدگی شد، چهار مورد سبب ایجاد تغییرات گسترده در سیاست‌ها شدند و بقیه موارد تغییرات اندکی ایجاد کرده‌اند.^{۳۵}

به استناد ماده ۱۰ موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی، اقداماتی که ممکن است شورا انجام دهد عبارت‌اند از: حفاظت از حیات وحش، گونه‌های در معرض خطر، برچسب‌گذاری زیست‌محیطی^{۳۶} و جلوگیری از آلودگی. به‌طور خلاصه، موافقت‌نامه همکاری امریکای شمالی، کمیسیون همکاری را جهت حل مسائل زیست‌محیطی منطقه ایجاد کرده که بر سه زمینه اصلی حفاظت از تنوع زیستی، آلاینده‌ها و سلامت و قوانین و سیاست‌ها متمرکز است.^{۳۷}

۱-۲. وظایف کمیسیون

بر اساس موافقت‌نامه همکاری، کمیسیون جهت حل مسائل مربوط به محیط‌زیست، جلوگیری از ایجاد تعارض بین محیط‌زیست و تجارت و ارتقای حفاظت از محیط‌زیست ایجاد شد.^{۳۸} از وظایف کمیسیون همکاری می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- افزایش همکاری‌های زیست‌محیطی ۲- تهیه گزارش‌های مستقل در زمینه مسائل مهم

۳۴. مطابق با گزارش کمیسیون برانت لند با عنوان «آینده مشترک ما» توسعه پایدار توسعه‌ای است که نیازهای نسل حاضر را بدون قربانی کردن امکانات نسل‌های آینده در تأمین نیازهای خود، برآورده می‌سازد.

35. Le Priol-Vrejan, *op.cit.*, p. 493.

۳۶. برچسب‌های زیست‌محیطی با ارائه اطلاعات لازم به مصرف‌کنندگان به انتخاب و خرید صحیح کالا از نظر زیست‌محیطی کمک می‌کنند.

37. Fitzmaurice, Malgosia, "Public Participation in the North American Agreement on Environmental Cooperation", *International and Comparative Law Quarterly*, No. 52, 2003, p. 355.

38. Vines, Claire, "It Is N't Easy Being Green: The Illusion of Green and Environmentally Protective Provisions within the North American Free Trade Agreement (NAFTA)", *Denv. J. Int'L L. & Pol'Y*, Vol. 1, 2004, p. 277.

زیست محیطی منطقه ۳- افزایش و بهبود اجرای قوانین زیست محیطی از طریق فرایند رسیدگی به شکایات شهروندان و دولت‌ها ۴- حمایت از اهداف زیست محیطی نفتا از طریق همکاری با کمیته تجارت آزاد نفتا.^{۳۹} در ادامه به توضیح این وظایف پرداخته می‌شود.

الف. افزایش همکاری‌های زیست محیطی و درخواست اطلاعات

مواد ۲۰ و ۲۱ موافقت‌نامه همکاری بر اهمیت همکاری‌های دوجانبه و ارائه اطلاعات به کمیسیون همکاری زیست محیطی تأکید دارد. مستند به ماده ۲۰، طرفین باید در زمینه مسائل زیست محیطی که بر موافقت‌نامه همکاری تأثیر می‌گذارد همکاری کنند و در این زمینه اطلاعات لازم را ارائه دهند. مستند به ماده ۲۱، شورا و دبیرخانه می‌توانند جهت تهیه گزارش و ثبت وقایع،^{۴۰} اطلاعات لازم را از طرفین درخواست کنند.^{۴۱} موافقت‌نامه شامل مواد متعددی در خصوص محرمانه‌بودن اطلاعات است اما با توجه به اصل شفافیت موافقت‌نامه باید از ایجاد محدودیت غیرضروری جهت دسترسی مردم به اطلاعات لازم در خصوص ماهیت مسائل و مشکلات زیست محیطی خودداری کند.^{۴۲}

مستند به ماده ۸ موافقت‌نامه، هدف کمیسیون همکاری که اولین نهاد بین‌دولتی متمرکز و سیاسی در امریکای شمالی محسوب می‌شود، ارتقای همکاری‌ها بین طرفین جهت بهبود حفاظت از محیط‌زیست امریکای شمالی است.^{۴۳} از موارد همکاری‌های زیست محیطی بین سه کشور، شبکه اطلاعاتی تنوع زیستی و حفاظت از پرندگان امریکای شمالی^{۴۴} است که سبب افزایش همکاری‌ها در حفاظت از تنوع زیستی امریکای شمالی شده است. مورد دیگر، ثبت انتشار و انتقال آلودگی‌ها است که به موجب این ابتکار، مردم از منابع آلاینده اطلاع پیدا می‌کنند تا بدین ترتیب اقدامات مناسب جهت کنترل آلاینده‌ها و تصمیم‌گیری برای حفاظت از محیط‌زیست امریکای شمالی و زیست‌بوم‌ها صورت بگیرد. در نهایت، مدیریت مواد شیمیایی از دیگر موارد همکاری‌ها محسوب می‌شود.^{۴۵}

39. Allen, Linda J, "The North American Agreement on Environmental Cooperation: Has It Fulfilled Its Promises and Potential? An Empirical Study of Policy", *Colo. J. Int'l Env'tl. L. & Pol'y*, N.122, 2012, p. 128.

40. Factual Records

41. Le Priol-Vrejan, *op.cit.*, p. 497.

42. Baron, David S, "NAFTA and the Environment Making the Side Agreement Work", *Arizona Journal of International and Comparative Law*, No. 2, 1995, p. 616.

43. Goldschmidt, Mark R, "The Role of Transparency and Public Participation in International Environmental Agreements: The North American Agreement on Environmental Cooperation", *Environmental Affairs*, No. 29, 2002, p. 356. - Beatriz Bugada, "Is NAFTA Up to Its Green Expectations? Effective Law Enforcement Under the North American Agreement on Environmental Cooperation", *University of Richmond Law Review*, No. 32, 1998, p. 1592.

44. The North American Bird Conservation Initiative (NABCI)

45. Allen, *op.cit.*, pp.133-134.

از جمله اقدامات کمیسیون می‌توان به تأمین آب شرب سالم و رفع مشکلات فاضلاب در سانتو دومینگو،^{۴۶} واقع در ایالت مورلوس^{۴۷} اشاره کرد. برای رفع این مشکل، کمک‌های مالی جهت ایجاد فناوری‌های دسترسی به آب شرب سالم و باکیفیت، کاهش آلودگی‌ها و افزایش آگاهی از ارزش محیط‌زیست تخصیص پیدا کرد.^{۴۸}

ب. همکاری با کمیسیون تجارت آزاد امریکای شمالی

شورای کمیسیون همکاری در خصوص مسائل زیست‌محیطی‌ای که در طول اجرای نقتا مطرح می‌شود به کمیسیون تجارت آزاد نقتا، تجارب و راهنمایی‌های لازم را ارائه می‌دهد. همچنین ارائه توصیه‌های لازم به کمیسیون تجارت آزاد برای اجتناب از دعوی زیست‌محیطی، شناسایی متخصصین جهت ارائه توصیه‌های فنی لازم به کمیته‌ها و سایر نهادهای نقتا بر عهده این رکن است. از نیمه دهه ۱۹۹۰ شورا با کمیسیون تجارت آزاد امریکای شمالی همکاری‌های محدودی را انجام داده است. محدودیت این همکاری‌ها به این علت است که اختیارات شورا از موافقت‌نامه همکاری و نه توافق نقتا نشأت می‌گیرد.^{۴۹}

ج. تهیه گزارش‌های مستقل

دبیرخانه بر اساس موافقت‌نامه همکاری، امکان تهیه سه نوع گزارش را دارد: گزارش سالیانه در خصوص اقداماتی است که طرفین در ارتباط با تعهدات موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی صورت داده‌اند و به‌صورت دوره‌ای وضعیت محیط‌زیست را در امریکای شمالی ارزیابی می‌کند. ثبت وقایع در خصوص عدم اجرای مؤثر قوانین زیست‌محیطی و در نهایت، گزارش‌های مستقل^{۵۰} که مستند به ماده ۱۳ موافقت‌نامه، دبیرخانه کمیسیون همکاری با استناد آن مسائل زیست‌محیطی را بررسی می‌کند. این مورد به ارتقای سطح آگاهی‌ها در زمینه‌های خاص زیست‌محیطی کمک می‌کند تا بدین ترتیب اقدامات مناسب صورت پذیرد.^{۵۱} برای مثال، گزارش دبیرخانه در خصوص مرگ پرندگان در مکزیک، موجب شد شورای زیست‌محیطی و برنامه

46. Santo Domingo Ocotitlán

47. Morelos

48. NAPECA Projects, Available at: "http://www3.cec.org/islandora/en/item/11603-napeca-projects-en.pdf", Last visited on: 15/08/2015.

49. Ferretti, Janine, "NAFTA and the Environment: An Update", *Canada- United States Law Journal*, No. 28, 2002, p. 89.

50. Knox, John H, "The Neglected Lessons of the NAFTA Environmental Regime", *Wake Forest Law Review*, Vol. 45, 2010, p. 411.

51. Powell, Frona M, "The North American Commission for Environmental Cooperation's San Pedro Report: A Case Study and Analysis of the Cec Process", *The Environmental Lawyer*, No. 6, 2000, p. 136.

عمل^{۵۲} جهت رسیدگی به علت مرگ و میر پرندگان تشکیل شود. هرچند این گزارش‌ها می‌توانند اثراتی داشته باشند، از آنجا که الزام‌آور نیستند و کمیسیون به‌خوبی نقشی را که این گزارش‌ها می‌توانند داشته باشند مشخص نکرده، تأثیر آن‌ها ناچیز است.^{۵۳} در اینجا باید به این نکته اشاره کرد که تهیه این گزارش‌ها راهی است جهت اجرای کنوانسیون آرهوس^{۵۴} در خصوص دسترسی به اطلاعات و عدالت در موضوعات زیست‌محیطی که ۳۵ کشور کمیسیون اقتصادی اروپایی در کنفرانس وزیران اروپا در آرهوس آن را امضا کردند.

د. رسیدگی به فرایند شکایات اشخاص و دولت‌ها

فرایند رسیدگی به شکایات شهروندان و ثبت وقایع، بیش از دیگر جنبه‌های کمیسیون و موافقت‌نامه مورد توجه قرار گرفته است. تا ۲۰۱۰ بیش از ۱۶ مورد ثبت وقایع توسط دبیرخانه تهیه شد که تأثیر محدودی در اجرای قوانین زیست‌محیطی در کشورها داشته است. برای مثال، ثبت وقایع کرومل به ارتقای مدیریت منابع دریایی در مجاورت کرومل، و ثبت وقایع نیروگاه برق‌آبی بریتیش کلمبیا به بهبود اجرای قوانین زیست‌محیطی در کانادا کمک کرد.^{۵۵} با وجود این در این قسمت باید به تهیه و انتشار ثبت وقایع سوزاندن زباله‌های کشاورزی در حومه کابورا/سونورا در سپتامبر ۲۰۱۸ و اقدامات قابل ملاحظه‌ای که صورت گرفت اشاره کرد. در ادامه مباحث به این شکایت پرداخته می‌شود.

فرایند رسیدگی به شکایات بین دولت‌ها و حل‌وفصل اختلاف آن‌ها در خصوص رسیدگی به شکایات یکی از اعضا علیه عضو دیگر است که ادعا می‌شود دچار الگوهای پایدار نقض قوانین زیست‌محیطی شده است.

روی‌هم‌رفته تحقیقات نشان می‌دهد که کمیسیون همکاری زیست‌محیطی به افزایش همکاری‌ها و تبادل اطلاعات زیست‌محیطی بین سه کشور کمک کرده است. با وجود این از حمایت‌های سیاسی سه کشور محروم بوده است.^{۵۶} فرایند رسیدگی به شکایات در گذار بعدی به‌تفصیل بحث شده است.

52. Action Plan

53. Allen, *op.cit.*, pp. 135-136.

54. Aarhus Convention

55. Graubart, Jonathan, "Giving Meaning to New Tradelinked "Soft Law" Agreements on Social Values: A Law in Action Analysis of NAFTA's Environmental Side Agreement", *Ucla J. Int'l L. & Foreign Aff.*, No. 6, 2002, p. 439.

56. Allen, *op.cit.*, p. 138. - Simon Baughen, "Expropriation and Environmental Regulation: The Lessons of NAFTA Chapter Eleven", *Journal of Environmental Law*, No. 2, 2006, p. 216.

۲-۲. ارکان حامی حفاظت از محیط‌زیست کمیسیون

یکی از وظایف مهم کمیسیون، رسیدگی به دعاوی زیست‌محیطی اشخاص و سازمان‌های غیردولتی مستند به مواد ۱۴ و ۱۵ موافقت‌نامه و همچنین رسیدگی به دعاوی و حل‌وفصل اختلافات بین کشورهای عضو است که تا کنون به این مورد استناد نشده است. کمیسیون جهت رسیدگی به شکایات دارای ارکانی است که در ادامه بررسی می‌شود.

الف. نهاد سیاست‌گذاری کمیسیون

شورا^{۵۷} متشکل از نمایندگان هریک از سه کشور است. این نهاد، سالی یک بار تشکیل جلسه می‌دهد. شورا در راستای اجرای موافقت‌نامه، کمیته‌هایی را جهت حل مسائل تشکیل می‌دهد.^{۵۸} مستند به ماده (۱) ۱۰ این نهاد، توصیه‌های لازم را در خصوص موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیط و مسائلی که در خصوص تفسیر و اجرای موافقت‌نامه به وجود می‌آید ارائه می‌دهد، بر دبیرخانه نظارت می‌کند و برنامه و بودجه سالیانه کمیسیون همکاری را بعد از اینکه توسط دبیرخانه تهیه شد از طریق آیین کنسانسوس تصویب می‌کند.^{۵۹}

مستند به ماده (a) ۱۰(۱) موافقت‌نامه، شورا به‌عنوان مجمعی جهت بحث و گفتگو در خصوص مسائل زیست‌محیطی مانند جلوگیری از آلودگی و حفاظت از گونه‌های در معرض خطر و برچسب‌گذاری زیستی عمل می‌کند. در ماده (۷) ۱۰ موافقت‌نامه بیان شده شورا باید با توجه به ارزیابی اثرات زیست‌محیطی پروژه‌های پیشنهادی، توصیه‌های لازم را ارائه دهد.

ب. نهاد اداری کمیسیون همکاری زیست‌محیطی

دبیرخانه^{۶۰} کمیسیون، واقع در *مونترال*، بزرگ‌ترین رکن کمیسیون همکاری زیست‌محیطی محسوب می‌شود و ماده (۵) ۱۱ از شورا و کمیته‌ها حمایت‌های فنی و اداری و عملی می‌کند. مستند به ماده (۱) ۱۲ این رکن باید گزارش‌های سالیانه را برای کمیسیون فراهم کند و طبق ماده ۱۳، دبیرخانه بر اساس رأی دوسوم اعضای شورا گزارش‌های لازم را در خصوص مسائل

57. Council

58. Da Silva, Angela D, "NAFTA and the Environmental Side Agreement: Dispute Resolution in the Cozumel Port Terminal Controversy", *Environs*, No. 1, 1998, p. 45. – Lopez, David, "Dispute Resolution Under NAFTA: Lessons From the Early Experience", *Texas International Law Journal*, No. 32, 1997, p.184.

59. Markell, David L, "The North American Commission for Environmental Cooperation after Ten Years: Lessons about Institutional Structure and Public Participation in Governance", *Loy. L.A. Int'l & Comp. L. Rev.*, No. 26, 2004, p. 345.

- R. Goldschmidt, *op.cit.*, p. 356.

60. Secretariat

زیست محیطی که در محدوده موافقت نامه قرار می گیرند ارائه می دهد.^{۶۱} همان طور که پیش تر بیان شد، تهیه گزارش ها به افزایش آگاهی در زمینه های خاص زیست محیطی و انجام اقدامات مناسب زیست محیطی کمک می کند.

ج. رکن علمی کمیسیون همکاری زیست محیطی

سومین رکن کمیسیون، کمیته مشورتی عمومی مشترک^{۶۲} است که متشکل از ۱۵ عضو از اعضای هر یک از سه کشور است.^{۶۳} در واقع این کمیته، ابتکاری مهم محسوب می شود چون مسئولیت ارتباط بین مردم امریکای شمالی، شورا و دبیرخانه را بر عهده دارد و به ارتقای مشارکت مردم در تصمیم گیری ها کمک می کند.^{۶۴} کمیته در خصوص هر موضوعی که در محدوده موافقت نامه همکاری قرار می گیرد، توصیه های لازم را به شورا ارائه می دهد. این نهاد همچنین اطلاعات فنی و علمی و سایر اطلاعاتی را که دبیرخانه جهت ایجاد ثبت وقایع لازم می بیند تهیه می کند. کمیته باید حداقل سالی یک بار تشکیل جلسه دهد.

۳. اقدامات و کارنامه کمیسیون در حفاظت از محیط زیست

موافقت نامه، دو نظام مجزا جهت حل و فصل اختلافات مرتبط با اجرای قوانین زیست محیطی ایجاد کرده است. مستند به مواد ۱۴ و ۱۵، اشخاص و سازمان های غیردولتی می توانند در صورت مشاهده نقض و عدم اجرای مؤثر قوانین زیست محیطی به دبیرخانه شکایت کنند. مواد ۲۲ تا ۳۶ که در خصوص حل و فصل اختلاف بین دولت ها^{۶۵} است هنگامی می توانند مورد مورد استناد قرار گیرند که یک دولت در اجرای قوانین زیست محیطی خود مرتکب «الگوهای پایدار» نقض قوانین زیست محیطی شده باشد. این مواد همچنین به صنایع و بخش هایی که به تهیه خدمات و کالاها در حوزه تجارت فعالیت می کنند مربوط می شود.^{۶۶} از دسامبر ۱۹۹۶ دبیرخانه یک شکایت مرتبط با ماده ۱۳ و شش مورد مرتبط با مواد ۱۴ و ۱۵ را بررسی کرده است. سازوکار حل و فصل اختلاف مستند به ماده ۲۲ تا کنون مورد استناد قرار

61. Lopez, *op.cit.*, p. 188. - Goldschmidt, *op. cit.*, p. 357.

62. Joint Public Advisory Committee (JPAC)

63. Markell, David L, *op.cit.*, p. 345.

64. Rinceanu, Johanna, "Enforcement Mechanisms in International Environmental Law: Quo Vadunt?", *J. Envtl. Law And Litigation*, No. 15, 2000, p. 164.

65. State-to-State Consultation and Dispute Resolution Process

66. Knox, John H., "A New Approach to Compliance with International Environmental Law: The Submissions Procedure of the NAFTA Environmental Commission", *Ecology Law Quarterly*, No. 28, 2002, p. 111. - Lopez, *op.cit.*, p. 185.

نگرفته است.^{۶۷}**۳-۱. فرایند رسیدگی به شکایات اشخاص و سازمان‌های غیردولتی**

دو مدل اساسی جهت نظارت بر معاهده وجود دارد: اعلان خطر^{۶۸} و مراقبت‌های حاکمیتی.^{۶۹} طبق اعلان خطر که در موافقت‌نامه همکاری اتخاذ شده، اشخاص خصوصی می‌توانند مدعی شوند یکی از اعضای نفتا قوانین و تعهدات معاهده را نقض کرده است. تفاوت عمده بین این دو مدل در خصوص منبع جمع‌آوری اطلاعات است. فرایند شکایات شهروندان موافقت‌نامه همکاری، امکان مشارکت شهروندان و استفاده از اطلاعات زیست‌محیطی آنان را مهیا می‌کند و این روش خیلی مؤثرتر از نظام روش مراقبت‌های حاکمیتی محسوب می‌شود.^{۷۰}

مستند به ماده ۱۴ موافقت‌نامه، دبیرخانه می‌تواند شکایات را از هر شخص یا نهاد غیردولتی که مدعی نقض قوانین زیست‌محیطی توسط یکی از اعضا است بپذیرد.^{۷۱} فرایند شکایات شهروندان برای اشخاص خصوصی غیرمعمول به نظر می‌آید اما منحصر به فرد محسوب نمی‌شود. هیئت تحقیق بانک جهانی و حتی فصل ۱۱ نفتا در خصوص مقررات حمایت از سرمایه‌گذار، نشان‌دهنده ارتقای نقش بازیگران خصوصی در حقوق بین‌الملل است اما آنچه موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی را متمایز می‌کند، تمرکز اساسی آن بر اجرای قوانین و مقررات زیست‌محیطی داخلی است.^{۷۲} شاکی باید در یکی از کشورهای عضو و نه الزاماً در کشور طرفی که مورد اعتراض قرار گرفته مقیم باشد.^{۷۳} بنابراین فرایند رسیدگی، فراملی محسوب می‌شود. برای مثال، سازمان غیردولتی در مکزیك این امکان را دارد که از نحوه اجرای قوانین زیست‌محیطی در نووا اسکوشیا^{۷۴} که در کانادا واقع است شکایت کند.^{۷۵} سه ثبت وقایعی که نخست در سال‌های ۱۹۹۷، ۲۰۰۰، ۲۰۰۲ صورت گرفت حدود دو سال و نه ماه بعد از ارائه

67. Allen, *op.cit.*, p. 143. - Lopez, *op.cit.*, p. 188.

68. Fire Alarms

69. Police Patrols

70. Raustiala, Kal, "Police Patrols & Fire Alarms in the NAAEC", *Loy. L.A. Int'l & Comp. L. Rev.*, No. 26, 2004, p. 390.

71. Tollefson, Chris, "Stormy Weather: A Reflection on the Recent History of the Citizen Submission Process under the North American Agreement on Environmental Cooperation", *Proceedings of the First Annual Envireform Conference*, Toronto, November, 2000, pp. 16-18.

72. Raustiala, "Police Patrols & Fire Alarms in the NAAEC", *op.cit.*, p. 403.

73. Raustiala, "International Enforcement of Enforcement under the North American Agreement on Environmental Cooperation", *op.cit.*, p. 731.

74. Nova Scotia

75. Raustiala, Kal, *op.cit.*, p. 396.

شکایت صادر شد.^{۷۶}

مستند به ماده (۱) ۴۵ مواردی که قصور محسوب نمی‌شوند عبارت‌اند از: هنگامی که فعل یا ترک فعل نشان‌دهنده اعمال اختیار مقامات یا نهادهای آن عضو جهت تحقیقات و مسائل نظارتی باشد یا اینکه آن عضو از روی حسن‌نیت، منابع را جهت اجرای سایر مسائل زیست‌محیطی که دارای اولویت بالاتری هستند اختصاص داده باشد.^{۷۷}

۲-۳. رسیدگی به شکایات بین اعضای موافقت‌نامه

فرایند رسیدگی به شکایات بین اعضا بدین نحو شروع می‌شود که یکی از اعضای موافقت‌نامه از دبیرخانه و کشوری که مرتکب نقض قوانین زیست‌محیطی شده درخواست مذاکره می‌کند. این درخواست باید کتبی باشد و چنانچه موضوع پیش‌آمده ظرف شصت روز از طریق مذاکره و رایزنی حل نشد، ممکن است از شورا تقاضای تشکیل جلسه فوق‌العاده شود. در صورت تشکیل جلسه، شورا سعی می‌کند از طریق میانجی‌گری یا مصالحه یا با ارائه توصیه‌های لازم جهت حل اختلاف اقدام کند و همچنین ممکن است با دوسوم رأی اعضا، نتیجه را در اختیار عموم قرار دهد.^{۷۸} مستند به ماده ۲۳ چنانچه طبق نظر شورا موضوع باید بر اساس موافقت‌نامه دیگری که طرفین عضو آن هستند رسیدگی شود، به طرفین اطلاع داده می‌شود که طبق آن موضوع را حل و فصل کنند. برای مثال، چنانچه اختلاف در خصوص ماهیان مهاجر در خلیج مین^{۷۹} بین کانادا و امریکا باشد، از آنجا که امریکا کنوانسیون ملل متحد در مورد حقوق دریاها را تصویب کرده است، این معاهده جهت حل و فصل اختلاف اعمال می‌شود. لازم به ذکر است که طرفین توافق کرده‌اند که کنوانسیون تجارت بین‌المللی گونه‌های گیاهی و جانوری در معرض خطر،^{۸۰} پروتکل مونترال در خصوص مواد کاهنده لایه اوزن^{۸۱} یا کنوانسیون بازل برای حمل و نقل فرامرزی زباله‌های خطرناک^{۸۲} بر مقررات نفتا تفوق داشته باشد.^{۸۳}

76. Markell, David, "The Role of Spotlighting Procedures in Promoting Citizen Participation, Transparency, and Accountability", *Wake Forest Law Review*, No. 45, 2010, p. 443. - John H. Knox & David L. Markell, *op.cit.*, p. 522.

77. Saunders, J. Owen, "NAFTA and the North American Agreement on Environmental Cooperation: A New Model for International Collaboration on Trade and the Environment", *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy*, No. 2, 1994, p. 293.

78. Kelly, Michael J, "Bringing a Complaint Under the NAFTA Environmental Side Accord: Difficult Steps Under a Procedural Paper Tiger, but Movement in the Right Direction", *Pepperdine Law Review*, No. 24, 1996, pp. 83-84.

79. Gulf of Maine

80. The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)

81. The Montreal Protocol on Substances That Deplete the Ozone Layer

82. The Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal

83. *Ibid.*, pp. 83-84.

بر اساس ماده ۲۴ چنانچه شورا نتواند اختلاف را ظرف مدت ۶۰ روز حل کند، ممکن است یکی از طرفین تقاضای تشکیل هیئت داوران را بدهد. تشکیل هیئت داوران منوط به موافقت دوسوم اعضای شورا است.

چنانچه هیئت داوران تعیین کند که الگوهای پایدار نقض وجود دارد، طرفین می‌توانند جهت حل‌وفصل اختلاف با توافق یکدیگر برنامه عمل را که باید طبق توصیه‌های هیئت داوران باشد تهیه کنند. مستند به مواد ۳۴(۱)(a) و ۳۴(۲) اگر طرفین نتوانند با توافق یکدیگر برنامه عمل را تهیه کنند، یکی از آن‌ها می‌تواند از داوران جهت بررسی و اظهارنظر در خصوص برنامه عملی که مورد شکایت واقع شده درخواست رسیدگی کند.^{۸۴} چنانچه اعضای داوری برنامه عمل را کافی تشخیص دهد آن را تنفیذ و سپس دبیرخانه آن را تصویب می‌کند و چنانچه آن را کافی تشخیص ندهد، دبیرخانه برنامه عمل را طبق قانون مورد اعتراض تهیه می‌کند. دبیرخانه همچنین این حق را دارد که مستند به ضمیمه ۳۴ ظرف مدت ۹۰ روز پس از تشکیل مجدد هیئت داوران، نظر خود را در خصوص اعمال جریمه مالی بدهد. با وجود این، اعمال چنین جریمه‌ای الزامی نیست. ضمیمه ۳۴ موافقت‌نامه بیان می‌کند که جریمه مالی ارزیابی‌شده نباید بیش از ۷ درصد جمع کل کالاهایی باشد که بین طرفین در طول سال‌های اخیر تجارت می‌شود.^{۸۵} تمام جوهی که از این طریق کسب می‌شود در اختیار شورا قرار می‌گیرد تا آن را جهت بهبود وضعیت محیط‌زیست عضو متخلف صرف کند. این مقررۀ اعضای داوری آخرین مرحله محسوب می‌شود. چنانچه عضو متخلف جریمه مالی را پرداخت نکند، با شکایت طرف شاکی علیه طرف متخلف، مستند به ماده ۳۶ و ضمیمه ۳۶، مزایای نفتا به مقدار نه بیشتر از جریمه مالی ارزیابی‌شده به تعلیق درمی‌آید.^{۸۶} از آنجا که تا کنون اعضای موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی از این سازوکار حل‌وفصل اختلاف استفاده نکرده‌اند، کارایی و تأثیرگذاری آن در ارتقا و بهبود اجرای قوانین و مقررات زیست‌محیطی در سه کشور نیز بررسی نشده است. با وجود این، حقوق‌دانان بعضی از محدودیت‌های آن را شناسایی کرده‌اند. برای مثال، مارک جانسون بیان کرده است که فرایند حل‌وفصل اختلاف، طولانی، طاقت‌فرسا و همچنین شامل ابهامات قانونی است.^{۸۷}

84. Kelly, *op.cit.*, p. 86.

85. *Ibid.*, p. 88. – Yang, Tseming, “The Effectiveness of the NAFTA Environmental Side Agreement’s Citizen Submission Process: A Case Study of Metales Y Derivados”, *University of Colorado Law Review*, No. 76, 2006, p. 457.

86. Patton, Kevin W, “Dispute Resolution under the North American Commission Environmental Cooperation”, *Duke Journal of Comparative & International Law*, No. 5, 1994, p. 106.

87. Johnson, Pierre Marc & Andre, Beaulieu, “The Environment and NAFTA: Understanding and Implementing the New Continentl Law”, *Suffolk Transnational Law Review*, No. 22, 1996, p. 333.

۳-۳. پرونده‌های رسیدگی شده

نخستین شکایتی که مستند به ماده ۱۴ دبیرخانه از دولت مکزیک درخواست پاسخ کرد شکایت کزومل است.^{۸۸} ماده (۱) ۱۴ به این نکته اشاره دارد که شکایت باید به‌وضوح شخص یا سازمانی را که قوانین زیست‌محیطی را نقض کرده مشخص کند و شامل مستندات و ادله کافی باشد. به‌علاوه هدف شکایت باید بهبود و ارتقای اجرای قوانین باشد، نه از بین بردن صنعت مورد نظر.^{۸۹} جزیره کزومل در دریای کارائیب، ۱۸ کیلومتری شمال شرقی شبه‌جزیره یوکاتان واقع شده است. این منطقه به علت جاذبه‌های طبیعی و باستان‌شناسی، تعداد زیادی از گردشگران را در طول سال‌ها جذب کرده است. پس از افزایش گردشگران در این منطقه توریستی، اسکله جدید احداث شد.^{۹۰} شکایت‌کنندگان مدعی شده بودند پروژه در مقیاس وسیع‌تری از آنچه در ارزیابی اثرات زیست‌محیطی به آن اشاره شده بود انجام شده است.^{۹۱} استدلال آن‌ها این بود که موقعیت اسکله در منطقه طبیعی حفاظت‌شده، نقض مواد ۳۸، ۵۴ و ۸۳ قانون تعادل بوم‌شناختی و حفاظت از محیط‌زیست^{۹۲} محسوب می‌شود. بر اساس این قانون، فعالیت‌های عمومی یا خصوصی که ممکن است سبب ایجاد عدم تعادل بوم‌شناختی شود باید با اجازه قبلی از دولت فدرال یا نهادهای محلی صورت بگیرد.^{۹۳} زمینی که برای پروژه اختصاص داده شده است جهت ساخت اسکله در نظر گرفته نشده است و این استدلال، نقض اجرای بیانیه استفاده و ذخایر شهری کزومل محسوب می‌شد.

هرچند جهت رسیدگی و تعیین خسارت، تردید وجود داشت، خصوصیت فعالیت و تهدید منابع طبیعی و ادعای خسارت به منابع عمومی، بررسی‌های بیشتر را توجیه می‌کرد.^{۹۴} دولت مکزیک در فرایند پاسخگویی به شکایت، موضوع را بررسی کرد. با وجود این، جهت بهبود وضعیت، اقدامی انجام نداد.

در ماه اوت ۱۹۹۶، دو ماه بعد از دریافت پیشنهاد از دبیرخانه، شورا به اتفاق آرا دبیرخانه را به ایجاد ثبت وقایع راهنمایی کرد.^{۹۵} هرچند در مورد کزومل، ثبت وقایع شامل نتیجه‌گیری قطعی و توصیه‌های لازم نبود، شامل نکاتی است که باید به آن توجه شود. ابتدا اینکه ثبت وقایع بر

88. Cozumel Pier Submission

89. Schiller, David G, "The North American Commission on Environmental Cooperation Review of the Cozumel Pier Submission", *The University of Miami Inter-American Law Review*, No. 2, 1997, p. 465.

90. Vera-Morale, Luis R, "Environmental Issues Arising from the Mayan Gate Pier Project in Cozumel, Quintana Roo, Mexico", *NAFTA & Law and Business Review of the Americas*, No. 2, 1996, p. 44.

91. Pacheco-Vega, *op.cit.*, p.157.

92. General Law of Ecological Balance and Environmental Protection

93. Herrera Izaguirre, Juan Antonio and et al, "Mexico'S Environmental Law In The Gmo Era", *Mexican Law Review*, No. 1, 2004, p. 128. Schiller, *op.cit.*, p. 459.

94. Da Silva, *op.cit.*, p.55.

95. Lopez, *op. cit.*, p. 191.

شواهد علمی تأکید داشت که نشان می‌داد اسکله به‌شدت به صخره‌های مرجانی *کزومل* آسیب می‌رساند. ارائه چنین شواهدی ارزیابی اثرات زیست‌محیطی صورت گرفته در ۱۹۹۰ را زیر سؤال برد. مورد دیگری که ثبت وقایع ارائه می‌کرد، وجود اسناد متعددی بود که نشان می‌داد دولت مکزیک پیش‌بینی می‌کرد اسکله، نخستین مرحله از پروژه توسعه گردشگری ساحلی محسوب می‌شود. بر اساس این اسناد و اظهارات، ادعای دولت مکزیک که عنوان کرده بود اسکله و پروژه‌های ساحلی، مجزا محسوب می‌شوند مردود محسوب می‌شود.

بعد از انتشار ثبت وقایع، اعلامیه دولت مکزیک در خصوص پارک ملی دریایی صادر شد و مکزیک متعاقباً قصد خود را مبنی بر اجرای طرح مدیریتی برای پارک و بررسی و مطالعه درباره مدیریت بوم‌شناختی جزیره *کزومل* اعلام کرد. در حقیقت بعضی از گروه‌های زیست‌محیطی معتقدند که بیابانه منطقه حفاظت‌شده صخره‌های مرجانی *کزومل*، نتیجه مستقیم شکایت محسوب می‌شود.^{۹۶} شکایت *کزومل*، آن طور که شاکیان انتظار داشتند خاتمه پیدا نکرد، اما موافقت‌نامه همکاری سبب جلب توجه عموم به مسئله‌ای شد که مطرح شده بود و به‌طور مستقیم به افزایش مشارکت مردم در مسائل زیست‌محیطی کمک کرد.^{۹۷} این فرایند همچنین امکان حضور سازمان‌های غیردولتی در مسائل زیست‌محیطی را فراهم کرد.^{۹۸}

فرایند رسیدگی *کزومل* سبب شد دولت مکزیک تحت فشار نمایندگان موافقت‌نامه همکاری زیست‌محیطی کانادا و آمریکا، ثبت وقایع را منتشر کند. هرچند جلب توجه عموم و رسانه‌ها مانع از ساخت‌وساز اسکله نشد، به‌موجب آن، دولت در خصوص اعطای امتیازات زیست‌محیطی تحت فشار قرار گرفت تا در آینده ملاحظات لازم را در نظر بگیرد. دولت مکزیک وعده داد که قوانین خود را جهت حفاظت از صخره‌های مرجانی بهبود بخشد و برنامه زیست‌محیطی جدیدی را برای *کزومل* در نظر بگیرد. در نتیجه این شکایت، دولت مکزیک را مجبور کرد که خود را بیشتر با قوانین و هنجارهای زیست‌محیطی بین‌المللی نزدیک و سازگار کند.^{۹۹}

مورد دیگر، پرونده برق آبی در خصوص قصور کانادا در اجرای قانون شیلات در ۱۹۹۷ است که توسط سازمان‌های غیردولتی متعددی در آمریکا و کانادا صورت گرفت.^{۱۰۰} شکایت در

96. Bailey, James E., "Free Trade and the Environment Can NAFTA Reconcile the Irreconcilable?", *Am. U.J. Int'l L. & Pol'y*, No. 8, 1993, p. 357.

97. Eisen, Joel B., "From Stockholm to Kyoto and Back to the United States: International Environmental Law's Effect on Domestic Law", *University of Richmond Law Review*, Vol. 32, 1998, p. 1458.

98. Dorn, Jonathan G., "NAAEC Citizen Submissions against Mexico: An Analysis of the Effectiveness of a Participatory Approach to Environmental Law Enforcement", *The Georgetown Int'l Envtl. Law Review*, Vol. 20, 2008, p. 144.

99. Lewis, Bradley N., "Biting Without Teeth: The Citizen Submission Process and Environmental Protection", *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 155, 2007, pp. 1263-1264.

100. Osofsky, Hari M., "The Geography of the CEC's Citizen Submissions Process Mapping the State Corporate Regulatory Dynamic", *Michigan State Journal of International Law*, Vol. 14, 2006, p. 471.

خصوصاً قصور وزارت اقیانوس‌ها و شیلات کانادا^{۱۰۱} در اجرای بخش (۱) ۳۵ قانون شیلات است که بر اساس آن این وزارت باید از ایجاد تأسیساتی که بر زیستگاه ماهیان تأثیرگذار بود ممانعت می‌کرد. در واقع این وزارت متهم به اعطای مجوز به ایجاد تأسیساتی شد که بر زیستگاه ماهیان، گونه‌های دریایی و گونه‌های *آنادروموس* که حیات آن‌ها متکی به جریان‌های آبی تازه است تأثیرگذار بود. ماهیان *آنادروموس* در آب شیرین تخم‌گذاری کرده و در آب دریا بالغ می‌شوند.^{۱۰۲} دبیرخانه عنوان کرد بر اساس قانون شیلات فدرال، ایجاد تجهیزاتی که سبب تخریب و اثرات منفی بر زیستگاه ماهیان باشد ممنوع است؛ در نتیجه پیشنهاد تهیه ثبت وقایع را به شورا ارائه کرد. در پاسخ به شکایت، کانادا قصور خود در اجرای قانون شیلات را تصدیق کرد اما مدعی شد که دولت با به‌کارگیری طیف وسیعی از استراتژی‌های انطباق و اجرای قانون شامل پروژه‌های جدید، کمیته‌های فنی منطقه‌ای و طرح مدیریتی استفاده از آب،^{۱۰۳} دستورالعمل کیفیت آب و انجام تحقیقات جهت کاهش اثرات بر زیستگاه، ماده ۳۵ قانون شیلات و همچنین موافقت‌نامه همکاری را به‌طور مؤثر اجرا می‌کند.^{۱۰۴}

در این شکایت، ثبت وقایع نسبت به مورد *کنرومل* بیشتر بر اطلاعاتی که متخصصین ارائه کرده بودند متکی بود. این مورد نسبت به رسیدگی‌هایی که کمیسیون تجارت آزاد بدون اعمال نظر افراد کارشناس و متخصص صورت می‌دهد، مزیت محسوب می‌شود. کارشناسان بیان کردند برنامه مورد نظر دولت، معیار مناسبی جهت ارزیابی اجرای مؤثر قانون محسوب نمی‌شود زیرا امکان تخریب برخی از زیستگاه‌های ماهی‌ها را داده است در حالی که ماده (۱) ۳۵ هرگونه تخریب زیستگاه ماهی‌ها را منع کرده است. همچنین یافته‌ها و اطلاعات کارشناسان شامل نتیجه‌ای نبوده و خواننده خود باید با مطالعه آن به چگونگی اجرای مقررات زیست‌محیطی برسد.^{۱۰۵}

ادعایی که در خصوص پرونده *بریتیش کلمبیا* وجود داشت این بود که مسئله مطرح‌شده، موضوع رسیدگی اداری و شبه قضایی قرار گرفته و مستند به ماده (۳) ۱۴(a)، دبیرخانه باید شکایت را رد می‌کرد. با وجود این، استدلال دبیرخانه، متفاوت از این مورد بود. دبیرخانه تصریح کرد ماده (۳) ۱۴ باید به‌صورت مضیق تفسیر شود و برای این منظور رسیدگی اداری و قضایی باید به‌موقع و طبق قانون کشور متخلف صورت بگیرد. دبیرخانه تصریح کرد که کانادا رسیدگی‌های قضایی را

101. Federal Department of Fisheries and Oceans (DFO)

102. Scodanibbio, Lucia, "Opening a Policy Window for Organizational Change and Full-cost Accounting: The Creation of BC Hydro's Water Use Planning Program", *Ecological Economics*, Vol. 70, Issue 5, 2010, p. 1009.

103. British Columbia's Water Use Planning (WUP)

104. j. Blair, David, "The CEC's Citizen Submission Process: Still a Model for Reconciling Trade and the Environment?", *Journal Of Environment & Development*, Vol. 12, No. 3, 2003, p. 316.

105. Goldschmidt, *op. cit.*, p. 382.

بعد از تصریح به نقض قانون توسط گروه‌های زیست‌محیطی صورت نداده است.^{۱۰۶} در واقع این فرایند سبب شد که دولت در قضیه بریتیش کلمبیا بیشتر پاسخگو باشد. همانند پرونده *کزومل* که در آن ثبت وقایع سبب افزایش حفاظت از صخره‌های مرجانی، بهبود قانون مکزیک در خصوص ارزیابی اثرات زیست‌محیطی و تشکیل صندوق سرمایه‌گذاری و سایر منافع دیگر شد، در خصوص این شکایت نیز ثبت وقایع، علاوه بر اینکه از طرح مدیریتی استفاده از آب حمایت کرد، سبب افزایش توجه دولت به تأثیراتی شد که این تأسیسات می‌تواند داشته باشند.^{۱۰۷} از موارد دیگری که شورای کمیسیون همکاری، رأی به انتشار ثبت وقایع آن را داد می‌توان به سوزاندن زباله‌های کشاورزی در *سونورا*^{۱۰۸} اشاره کرد. در این شکایت، شاکی که از ساکنین مکزیک بود عنوان کرد که مکزیک قوانین مرتبط با تغییرات آب‌وهوایی را نقض کرده است و بیان کرد که سالانه صدها تن از زباله‌های کشاورزی در حومه کابورا سونورا سوزانده می‌شود. وی همچنین عنوان کرد که این فعالیت‌ها سبب ایجاد آلودگی شده و این موضوع متعاقباً به اطلاع وزارت منابع طبیعی، محیط‌زیست مکزیک و دادستانی رسید.^{۱۰۹} در سیزدهم ماه ژوئن ۲۰۱۶، دبیرخانه مستند به مواد (۲) و (۱) موافقت‌نامه زیست‌محیطی از مکزیک درخواست پاسخ کرد. متعاقب این شکایت، مقامات شهرداری مکزیک جهت کنترل سوزاندن چارچوب برنامه سالیانه‌ای را برای شش سال آینده تدارک دیدند. مهم‌ترین شروط این برنامه عبارت‌اند از:

- کشاورزان متعهد شدند همکاری‌های لازم را با بازرس‌های کمیته گیاهان دارویی صورت دهند.
- حداکثر محصولی را که روزانه امکان سوزاندن آن وجود دارد تعیین کنند.
- برنامه سوزاندن محصولات باید بین ساعات ۱۱ صبح تا ۳ صورت بگیرد، چه شرایط برای آن وجود داشته باشد یا نه.
- هر کشاورزی باید تا ۳۰ نوامبر برنامه سوزاندن محصولاتش را به کمیته گیاهان دارویی ارائه دهد.
- برای کشاورزانی که طبق برنامه عمل نکنند جریمه نقدی در نظر گرفته شد.^{۱۱۰}

106. Goldschmidt, *op. cit.*, p. 372.

107. Geoffrey, Garver, "Measuring Performance through Independent Enforcement Review: Challenges and Opportunities for Independent Reviewers, The Public and the Governments and Other Institutions Subject to Review", (May/24/2019), at: <https://www.researchgate.net/publication/242679185>, Last visited on: 24/05/2019

108. Sonora

109. Agricultural Waste Burning in Sonora, Available at: <http://www.cec.org/sem-submissions/agricultural-waste-burning-sonora>, Last visited on: 15/02/2019

110. Agricultural waste burning in Sonora factual record regarding submission SEM-16-001, Available at: www.cec.org/sites/default/files/submissions/2016_2020/16-1-ffr_en_0.pdf, Last visited on: 17/02/2019

شکایات بررسی شده در این فصل به وضوح نشان دهنده اجرای اصل مشارکت عمومی به- وسیله کمیسیون هستند که متشکل از حق دسترسی و کسب اطلاعات و حق اثرگذاری بر تصمیم گیری، اجرا و نظارت بر تصمیمات است. در واقع کمیسیون سعی دارد با انجام اقدامات پیشگیرانه به همراه اقداماتی برای ایجاد مسئولیت و پاک سازی حوادث، به بهبود وضعیت محیط زیست کمک کند.

۳-۴. جایگاه کمیسیون همکاری در توافقنامه امریکا - کانادا - مکزیک

در ماه مه ۲۰۱۷، دونالد ترامپ فرصت ۹۰ روزه‌ای را به کنگره جهت از سرگیری مذاکرات مجدد در خصوص نفتا با کانادا و مکزیک داد. این مذاکرات به طور رسمی در ۱۶ اوت ۲۰۱۷ شروع و در ۳۰ دسامبر ۲۰۱۸ رهبران امریکا، کانادا و مکزیک نتیجه مذاکرات را جهت مدرن سازی نفتا که از آن پس، توافقنامه امریکا - کانادا - مکزیک^{۱۱۱} نامیده شد اعلام کردند و در نهایت در ۳۰ نوامبر ۲۰۱۸ توافقنامه پیشنهادی به امضای ریاست جمهوری امریکا، کانادا و مکزیک رسید.^{۱۱۲} این توافق شامل مسائل گسترده مرتبط با تجارت همچون کالاها و خدمات، سرمایه گذاری های خارجی، مالکیت فکری، سیاست رقابتی، استانداردهای کار و زیست محیطی،^{۳۴} فصل ۴ ضمیمه است. در مقدمه موافقت نامه به حق قانونگذاری و نظارت طرفین و اهدافی که مبتنی بر رفاه و آسایش عمومی هستند مانند سلامت، امنیت، حفاظت از محیط زیست و منابع زنده و غیرزنده اشاره شده است.^{۱۱۳} موافقت نامه جدید در کشورهای عضو، منافع مشترکی را برای کارگران، کشاورزان، دامداران و تجار به همراه خواهد داشت و به ایجاد تعادل در تجارت، فرصت های شغلی پردرآمدتر و رشد اقتصادی در امریکای شمالی کمک خواهد کرد.^{۱۱۴} از خصوصیات بارز این موافقت نامه تجاری برخلاف نفتا که به صورت محدود به محیط زیست محدود پرداخته بود اختصاص فصل زیست محیطی مجزا است. موافقت نامه بازتابی از کنوانسیون های مهمی است که در کنگره توافقنامه های زیست محیطی چندجانبه^{۱۱۵} بر آن تأکید شده است. این موارد عبارت اند از پروتکل مونترال، کنوانسیون مربوط به تجارت بین المللی گونه های جانوری و گیاهی وحشی در

111. USMCA

112. NAFTA Renegotiation and the Proposed United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA), Available at: [https://crsreports.congress.gov/search/#/?termsToSearch=NAFTA%20Renegotiation%20and%20the%20Proposed%20United%20States-Mexico-Canada%20Agreement%20%20\(USMCA\)&orderBy=Relevance](https://crsreports.congress.gov/search/#/?termsToSearch=NAFTA%20Renegotiation%20and%20the%20Proposed%20United%20States-Mexico-Canada%20Agreement%20%20(USMCA)&orderBy=Relevance), Last visited on: 14/05/2019

113. Agreement between the UNITED STATES of AMERICA, the UNITED MEXICAN STATES, and CANADA, (18/May/2019), at: https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/FTA/USMCA/Text/00_Preamble.pdf

114. United States-Mexico-Canada Agreement, (13/February/2019), at: <https://ustr.gov/trade-free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement#>.

115. Congress of multilateral environmental agreements (MEAs)

معرض خطر^{۱۱۶} و سایر توافقات و اقدامات ایالات متحده.^{۱۱۷} چنانچه بین مقررات مندرج در نفتا و تعهدات مندرج در بعضی قراردادهای زیست‌محیطی - تجاری چندجانبه مانند پروتکل مونترال/ تعارض وجود داشته باشد، مقررات دیگر قراردادها به این شرط حاکم خواهد بود که اقدامات مورد نظر با تعهدات مندرج در نفتا حداقل تفاوت را داشته باشد. در ابتدای فصل ۲۴ توافقنامه امریکا - کانادا - مکزیک که به محیط‌زیست اختصاص پیدا کرده عنوان شده بر اساس موافقت‌نامه زیست‌محیطی چندجانبه یکی از اهداف اولیه، حفاظت از محیط‌زیست و پیشگیری از خطراتی که حیات و سلامت انسان را به مخاطره می‌اندازد از طریق مانند پیشگیری، کاهش و کنترل آلاینده‌ها به محیط‌زیست، کنترل شیمیایی‌های خطرناک و زباله‌ها و ارائه اطلاعات مرتبط به آن‌ها، محافظت و حفاظت از گونه‌های گیاهی و جانوری شامل گونه‌های در معرض انقراض و زیستگاه‌های آن‌ها و بخصوص مناطق حفاظت‌شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، اختصاص فصل زیست‌محیطی مجزا در موافقت‌نامه تجاری با وجود موافقت‌نامه جانبی زیست‌محیطی آن و اشاره به اصول پایه‌ای زیست‌محیطی مانند پیشگیری و اطلاع‌رسانی می‌تواند نشان‌دهنده اهمیت و جایگاه محیط‌زیست در ضمن تجارت در توافق جدید بین امریکا، کانادا و مکزیک باشد. بهبود مقررات در خصوص اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی از دیگر مواردی است که در این توافق به چشم می‌خورد. این مقررات در واقع بر حفاظت از سلامت انسان، حیوان و حیات و سلامت گیاهان متمرکز است اما در مجموع، هدف نهایی آن حفظ محیط‌زیست و سلامت بشر است. مکزیک، کانادا و امریکا متعهد شدند که در این زمینه با لحاظ کردن حق حاکمیت هریک از اعضا برای حفاظت از انسان، حیوان و سلامت گیاهان اقدامات لازم را صورت دهند. از جمله شروطی که در این زمینه لحاظ شده عبارت‌اند از ارتقای شفافیت جهت اجرای این مقررات، تلاش در جهت اتخاذ تصمیمات دارای پایه علمی، بهبود وضعیت در خصوص روند گواهی‌نامه و موارد دیگری که توافق جدید با در نظر گرفتن آن‌ها در جهت حل مسائل مشترک بین کشورهای عضو عمل می‌کند.^{۱۱۸}

در اینجا این نکته را باید اضافه کرد که موافقت‌نامه تجاری امریکا، کانادا و مکزیک در راستای تحقق اصل ۴ اعلامیه ریو عمل می‌کند. بر اساس این اصل به منظور دستیابی به توسعه پایدار، حفاظت از محیط‌زیست باید به‌عنوان جزء تفکیک‌ناپذیر توسعه تلقی شده و نباید آن را جداگانه بررسی کرد. طرفین موافقت‌نامه تجاری جدید در امریکای شمالی، در خصوص ایجاد

116. the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)

117. USMC versus Nafta on the environment, (4/March/2019), at: <https://www.iisd.org/library/usmca-nafta-environment>

118. United States-Mexico-Canada Trade Fact Sheet Strengthening North American Trade in Agriculture, (25.5.2019), at: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/fact-sheets/strengthening>.

موافقت نامه جدید زیست محیطی^{۱۱۹} جایگزین موافقت نامه زیست محیطی ۱۹۹۴ به توافق رسیدند. این موافقت نامه در صدد اجرای کارآمدتر همکاری های زیست محیطی بین کشورهای عضو است. لازم به ذکر است کمیسیون همکاری زیست محیطی در این موافقت نامه با ارکانش همچنان ابقا شده است.^{۱۲۰} همچنین در این موافقت نامه تدابیری جهت بهبود رسیدگی به شکایات شهروندان صورت گرفت. در این مورد می توان به برطرف کردن ابهامات مربوط به تهیه ثبت وقایع اشاره کرد. مستند به ماده ۲۴،۲۸ موافقت نامه تجاری جدید، کمیته محیط زیست بر اساس ثبت وقایع نهایی و با توجه به اهداف این فصل و موافقت نامه جدید زیست محیطی، توصیه های لازم را به شورا در خصوص همکاری های مشترک ارائه می دهد.

از جمله موافقت نامه های تجاری ای که می توان عملکرد آن را با موافقت نامه تجاری امریکای شمالی مقایسه کرد، موافقت نامه جامع اقتصادی، تجاری بین کانادا و اتحادیه اروپا^{۱۲۱} است. مذاکرات این موافقت نامه در اوت ۲۰۱۴ خاتمه پذیرفت و در اکتبر ۲۰۱۶ به امضا رسید. نوع تعهدات و الزاماتی که در فصل های مرتبط با محیط زیست و توسعه پایدار موافقت نامه کانادا و اتحادیه اروپا ملاحظه می شود غالباً حقوق نرم هستند و هیچ سازوکاری جهت حل و فصل اختلافات مرتبط با اجرای فصل های مرتبط با تجارت و محیط زیست ملاحظه نمی شود. مانند فصل مرتبط با مقررات کار، نوع بیانی که در فصل های ۲۲ و ۲۳ که به ترتیب به توسعه پایدار و محیط زیست اختصاص پیدا کرده اند بسیار منعطف بوده و چنانچه مقررات و ضوابط زیست محیطی توافق کانادا با اتحادیه اروپا نقض بشوند از طریق تحریم های تجاری یا جریم مالی قابل اعمال نیستند. در صورت تخلف کشورهای عضو توافق امریکا، کانادا و مکزیک از قوانین زیست محیطی، ضمانت اجرایی مقرر شده است. امکان ارائه شکایت برای قربانیان جریم زیست محیطی در موافقت نامه کانادا با اتحادیه اروپا در نظر گرفته نشده و این مورد نیز برخلاف ضوابط و اختیاراتی است که برای کمیسیون همکاری در نظر گرفته شده است.^{۱۲۲} کمیته تجارت و توسعه پایدار^{۱۲۳} که جهت نظارت بر اجرای فصل های مرتبط با محیط زیست اختصاص پیدا کرده، فاقد اختیار و اقتدار کافی جهت تفسیر و اعمال توافق بوده و تنها برای خود اعضا امکان درخواست تشکیل هیئت متخصصین جهت بررسی هرگونه موضوع مرتبط با تجارت و محیط زیست در نظر

119. ECA

120. Negotiations on a New Agreement on Environmental Cooperation (ECA) completed, (14/02/2019), at: <http://www.cec.org/news-and-outreach/press-releases/negotiations-new-agreement-environmental-cooperation-eca-completed>.

121. Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)

122. Servass Storm & Pierre Kohler, "The Great CETA Swindle", *CEO Issue Brief*, November 2016, at: <https://corporateeurope.org/sites/default/files/attachments/great-ceta-swindle.pdf>.

123. CTSD

گرفته شده است. لازم به ذکر است که تصمیمات این هیئت الزام‌آور نیست.^{۱۲۴} ابهامی که در سازمان تجارت جهانی در خصوص اصول زیست‌محیطی مشاهده می‌شود در موافقت‌نامه تجاری بین کانادا و اتحادیه اروپا نیز قابل ملاحظه است و به‌طور کلی سازوکارهایی که در فصل زیست‌محیطی این موافقت‌نامه لحاظ شده است مشورتی و دولت‌محور بوده و الزام‌آور نیستند.^{۱۲۵} با مقایسه این موافقت‌نامه با سازوکاری که بین کشورهای عضو توافق امریکا، کانادا و مکزیک لحاظ شده می‌توان نتیجه گرفت این موافقت‌نامه و شروط زیست‌محیطی مندرج در آن موفق‌تر بوده و با محیط‌زیست سازگارتر عمل کرده و به اصول مهم زیست‌محیطی پایبندی بیشتری دارد.

نتیجه

هدف اولیه موافقت‌نامه تجارت آزاد امریکای شمالی (نفتا) که یکی از مهم‌ترین موافقت‌نامه‌های تجاری محسوب می‌شود، رشد اقتصادی، حذف موانع تجاری و تسهیل انتقال کالا و خدمات بین مرزهای اعضای موافقت‌نامه بود. هرچند در دیباچه نفتا به توسعه پایدار اشاره شده و این امکان برای اعضا در نظر گرفته شده بود که استانداردهای زیست‌محیطی با سطح حفاظتی بالاتر از استانداردهای بین‌المللی اتخاذ کنند، این موافقت‌نامه فاقد بخش زیست‌محیطی مجزا و مشخص بود و مقرراتی که در خصوص محیط‌زیست لحاظ شده بود ابهاماتی داشت. از آنجا که در نفتا امکان مشارکت مردم در مسائل زیست‌محیطی لحاظ نشده بود، در نتیجه درخواست گروه‌ها و طرفداران محیط‌زیست، موافقت‌نامه همکاری و کمیسیون آن جهت توجه بیشتر به مسائل و مقررات زیست‌محیطی ایجاد و هم‌زمان با موافقت‌نامه نفتا به اجرا درآمد. این قبیل موافقت‌نامه‌ها، همانند موافقت‌نامه‌های حقوق بشری به بیداری و آگاهی درباره مشکلات خاص بین‌المللی نیز کمک می‌کنند. اساس موافقت‌نامه‌های همکاری بر پایه اصول حقوقی تصدیق و تأیید حاکمیت ملی است. نوع بیان موافقت‌نامه الزام‌آور نبوده و امکان عدم تبعیت و رعایت موافقت‌نامه برای اعضا فراهم است. برای مثال، می‌توان به ماده ۲ موافقت‌نامه که در خصوص تعهدات کلی است اشاره کرد. در این ماده بیان شده عضو معاهده باید به‌صورت مناسب اثرات زیست‌محیطی را ارزیابی کند. همچنین می‌توان به عباراتی مانند «تا حد امکان» و «محدودیت‌های مناسب» که در متن توافق به‌کار رفته استناد کرد. در نتیجه این انتقاد که فعالیت‌های کمیسیون همکاری

124. Sabaa, Ahmad KHAN, "Environmental Principles in the EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)", (3/03/2019): at: https://www.researchgate.net/publication/320169903_Environmental_Principles_in_the_EUCanada_Comprehensive_Economic_and_Trade_Agreement_CETA_Draft_chapter_excerpt_dated_23012017_from_Kulovesi_Kati_and_Khan_Sabaa_A_Environmental_Principles_in_Trade_Re.

125. Sabaa, Ahmad KHAN, "Environmental and Public Interest Considerations in NAFTA Renegotiation", (3/03/2019), at: <https://www.iisd.org/library/environmental-and-public-interest-considerations-nafta-renegotiation>.

مداخله در امور داخلی کشورهای عضو محسوب می‌شود مردود است زیرا علاوه بر مواردی که ذکر شد، کمیسیون از اعضای موافقت‌نامه می‌خواهد که تنها قوانین و مقررات زیست‌محیطی ملی خود را اجرا کنند. وجود چنین موافقت‌نامه‌هایی، به این علت که مبنای‌شان همکاری بین دولت‌های عضو است، به ایجاد قوانین و مقررات هماهنگ و بهبود اجرای قوانین و مقررات زیست‌محیطی کمک می‌کند.

در بخش‌های مختلف موافقت‌نامه همکاری به اهمیت حفاظت از محیط‌زیست، توسعه پایدار و اجرای مؤثر قوانین و مقررات زیست‌محیطی اشاره شده و همچنین شامل سازوکارهایی جهت حل‌وفصل اختلافات زیست‌محیطی است. یکی از مهم‌ترین عملکردهای کمیسیون همکاری، افزایش همکاری‌های زیست‌محیطی و دسترسی به اطلاعات در زمینه مسائل زیست‌محیطی بین کشورهای عضو موافقت‌نامه بوده است. حق دسترسی به اطلاعات زیست‌محیطی که در کنوانسیون ۱۹۹۸/آرهوس به آن اشاره شده است و شامل دو بخش تضمین دسترسی عمومی و فراهم‌کردن وسائل مطمئن برای گردآوری و ارائه اطلاعات است به نحو مطلوبی توسط کمیسیون اجرا می‌شود. برای مثال می‌توان به پروژه کمیسیون در خصوص ثبت انتشار و انتقال آلاینده‌ها اشاره کرد که اعضای موافقت‌نامه موظف‌اند اطلاعاتی را در خصوص نوع و میزان آلاینده‌هایی که به محیط‌زیست منتشر می‌شود ارائه دهند. در واقع با این روش، مردم از منبع آلودگی اطلاع پیدا می‌کنند تا اقدامات مناسب جهت حفاظت از محیط‌زیست منطقه صورت بگیرد. همچنین کلیه فعالیت‌های کمیسیون در ارتباط با حفاظت از محیط‌زیست و گزارش‌های آن از طریق شبکه اینترنت در دسترس عموم قرار می‌گیرد. در کل می‌توان نتیجه گرفت کمیسیون در شفاف‌سازی که برای مدیریت زیست‌محیطی لازم است موفق عمل کرده است.

تهیه ثبت وقایع هرچند منجر به صدور رأی و نتیجه‌گیری الزام‌آور نمی‌شود و خواننده آن خود باید به نتیجه‌گیری در مورد اقدامات صورت‌گرفته برسد، اطلاعاتی را در خصوص تخلف زیست‌محیطی ارائه می‌دهد که نشان‌دهنده قصور دولت در اجرای قوانین و مقررات زیست‌محیطی است. در نتیجه تهیه ثبت وقایع ممکن است دولت متخلف تحت فشار طرفداران زیست‌محیطی اقدامات لازم را در جهت بهبود وضعیت موجود صورت دهد. برای مثال در مورد شکایت کرومیل، تهیه و ایجاد ثبت وقایع سبب شد که دولت مکزیک نسبت به اقدامات زیست‌محیطی بعدی حساسیت بیشتری نشان دهد و اقداماتی را جهت حفاظت از صخره‌های مرجانی صورت دهد. باید به این مورد نیز توجه شود که هدف موافقت‌نامه همکاری بیش از آنکه ایجاد مانع برای صنایع و بخش‌های متخلف باشد، یافتن راه‌حل برای مسائل زیست‌محیطی است.

راهبرد اعلان خطر^{۱۲۶} که کمیسیون از آن استفاده می‌کند نسبت به روش نظارت توسط

نهادهای دولتی دارای مزایایی است. برای مثال، سبب تحقق دموکراسی مشارکتی می‌شود که یکی از اصول آن مشارکت فعال شهروندان است و موجب می‌شود هزینه‌های تحقیق از دولت و سازمان‌های بین‌المللی به اشخاص و سایر بازیگران خصوصی انتقال پیدا کند. مداخله عوامل غیردولتی می‌تواند اطلاعات مفیدی را برای مرحله تصمیم‌گیری فراهم کند و بنابراین اعتبار علمی و به تبع آن، اثربخشی مقررات حاصله را افزایش دهد. انتقاداتی هم نسبت به فرایندهای رسیدگی به شکایات توسط کمیسیون صورت گرفته است. برای مثال عنوان شده است که فرایند رسیدگی به شکایات توسط کمیسیون طولانی بوده و دارای ابهامات است و اینکه الزامی برای عضو متخلف جهت اجرای قوانین زیست‌محیطی ایجاد نمی‌شود. با وجود این باید در اینجا یادآوری کرد که رسیدگی‌های کمیسیون برخلاف کمیسیون تجارت آزاد که محرمانه است با تمرکز بیشتری نسبت به محیط‌زیست صورت می‌گیرد و در این رسیدگی‌ها از متخصصینی کمک گرفته می‌شود که دارای تخصص در مسائل زیست‌محیطی هستند. با وجود مذاکرات مجدد کشورهای عضو نفتا و ایجاد موافقت‌نامه تجاری جدید بین امریکا، کانادا و مکزیک، کمیسیون با ارکانش همچنان ابقا شده با این تفاوت که همان‌طور که پیش‌تر عنوان شد، موافقت‌نامه زیست‌محیطی جدیدی بین اعضا ایجاد شد و در خود متن توافق تجاری نیز موضوع محیط‌زیست مورد توجه ویژه قرار گرفته است. در واقع وجود چنین توافقات تجاری‌ای که در آن سعی شده استانداردهای زیست‌محیطی به نحو مطلوبی رعایت و اجرا شود موجب صدور استانداردهای مزبور به کشورها و تولیدکنندگانی خواهد بود که از طریق تجارت با آن بازار مرتبط هستند. در واقع موافقت‌نامه همکاری توانسته چنین اثری را بر مکزیک بگذارد که همواره دارای استانداردهای زیست‌محیطی در سطحی پایین‌تر از امریکا و کانادا داشته است. کمیسیون همکاری حتی نسبت به نهادهای مشابه مانند آنچه در موافقت‌نامه جامع تجاری اقتصادی کانادا و اتحادیه اروپا (۲۰۱۷) لحاظ شده، سازوکاری منطبق‌تر با محیط‌زیست داشته و می‌تواند الگویی مناسب برای نهادهای مشابه‌اش لحاظ بشود. پیشنهاد این است که ابهامات موجود در خصوص ارائه الزامات و اقداماتی که باید بر اساس آن‌ها عمل شود مرتفع شود، رسیدگی‌ها تا حد امکان در زمان کوتاه‌تری صورت بگیرد و ضمانت‌اجراهای مناسبی برای رسیدگی‌هایی که طبق مواد ۱۴ و ۱۵ موافقت‌نامه وجود دارد در نظر گرفته شود.

منابع:

- Articles

- Atik, Jeffrey, "Environmental Standards Within NAFTA: Difference by Design and the Retreat from Harmonization", *Global Legal Studies Journal*, No. 3, 1995.
- Allen, Linda J., "The North American Agreement on Environmental Cooperation: Has It Fulfilled Its Promises and Potential? An Empirical Study of policy", *Colo. J. Int'l Env'tl. L. & Pol'y*, N.122, 2012.
- Bailey, James E., "Free Trade and the Environment Can NAFTA Reconcile the Irreconcilable?", *Am. U.J. Int'L L & Pol'tY*, No. 8, 1993.
- Baughen, Simon, "Expropriation and Environmental Regulation: the Lessons of NAFTA Chapter Eleven", *Journal of Environmental Law*, No. 2, 2006.
- Baron, David S., "NAFTA and the Environment Making the Side Agreement Work", *Arizona Journal of International and Comparative Law*, No. 2, 1995.
- Bugada, Beatriz, "Is NAFTA Up to Its Green Expectations? Effective Law Enforcement under the North American Agreement on Environmental Cooperation", *University of Richmond Law Review*, No. 32, 1998.
- Baucus, Max, "The Greening of NAFTA: Opportunity and Obligation", *San Diego Justice Journal*, No. 285, 1993.
- Charnovitz, Steve, "The NAFTA Environmental Side Agreement: Implications for Environmental Cooperation, Trade Policy, and American Treaty-making", *Temple International and Comparative Law Journal*, No. 8, 1994.
- Dorn, Jonathan G., "NAAEC Citizen Submissions against Mexico: An Analysis of the Effectiveness of a Participatory Approach to Environmental Law Enforcement", *The Georgetown Int'L Env'tl. Law Review*, Vol. 20, 2008.
- Eisen, Joel B., "From Stockholm To Kyoto And Back To The United States: International Environmental Law's Effect On Domestic Law", *University of Richmond Law Review*, Vol. 32, 1998.
- Fitzmaurice, Malgosia, "Public Participation in the North American Agreement on Environmental Cooperation", *International and Comparative Law Quarterly*, No. 52, 2003.
- Ferretti, Janine, "NAFTA and the Environment: an Update", *Canada-United States Law Journal*, No. 28, 2002.
- Fitzmaurice, Malgosia, "Public Participation in the North American Agreement on Environmental Cooperation", *International and Comparative Law Quarterly*, No. 52, 2003.

-
- Goldschmidt, Mark R., “The Role of Transparency and Public Participation in International Environmental Agreements: the North American Agreement on Environmental Cooperation”, *Environmental Affairs*, No. 29, 2002.
 - Graubart , Jonathan, “Giving Meaning to New Tradelinked “Soft Law” Agreements on Social Values: A Law in Action Analysis of NAFTA's Environmental Side Agreement”, *Ucla J. Int'l L. & Foreign Aff*, No. 6, 2002.
 - Gal-or, Noemi, “Multilateral Trade and Supranational Environmental Protection: the Grace Period of the CEC, or a Well-Defined Role?”, *The Georgetown Int'L Env'tl. Law Review*, No. 9, 1996.
 - Hale, Thomas N., “Transparency, Accountability, and Global Governance”, *Global Governance*, No. 1, 2008.
 - Herrera Izaguirre, Juan Antonio and *et al*, “Mexico's Environmental Law in the GMO Era”, *Mexican Law Review*, No. 1, 2004.
 - J. Blair, David, “The CEC’s Citizen Submission Process: Still a Model for Reconciling Trade and the Environment?”, *Journal of Environment & Development*, Vol. 12, No. 3.
 - Johnson, Pierre Marc & Beaulieu, Andre, “The Environment and NAFTA: Understanding and Implementing the New Continentl Law”, *Suffolk Transnational Law Review*, No. 22, 1996.
 - Kelly, Michael J., “Bringing a Complaint under the NAFTA Environmental Side Accord: Difficult Steps under a Procedural Paper Tiger, But Movement in the Right Direction”, *Pepperdine Law Review*, No. 24, 1996.
 - Knox, John H., “A New Approach to Compliance with International Environmental Law: the Submissions Procedure of the NAFTA Environmental Commission”, *Ecology Law Quarterly*, No. 28, 2002.
 - Knox, John H., “The Neglected Lessons of the NAFTA Environmental Regime”, *Wake Forest Law Review*, Vol. 45, 2010.
 - Knox, John H. & Markell, David L., “Evaluating Citizen Petition Procedures: Lessons from an Analysis of the NAFTA Environmental Commission”, *Texas International Law Journal*, No. 3, 2012.
 - Lewis, Bradley N., “Biting without Teeth: the Citizen Submission Process and Environmental Protection”, *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 155, 2007.
 - Luna, César and Scanlan, MK, “Are NAFTA's Environmental Mechanisms Serving Their Purpose?”, *Race, Poverty & the Environment*, No. 1, 1996.
 - Lopez, David, “Dispute Resolution under NAFTA: Lessons from the Early Experience”, *Texas International Law Journal*, No. 32, 1997.
 - Le Priol-Vrejan, Sandra, “The NAFTA Environmental Side Agreement

and the Power to Investigate Violations of Environmental Laws”, *Hofstra Law Review*, No. 23, 1994.

- Lazega, Russel M., “NAFTA Accession and Environmental Protection: The Prospects for an “Earth Friendly” Integration of Latin American Nations into the North American Trading Bloc”, *J. Transnational L. & Policy*, No. 315, 1995.
- Markell, David L., “North American Agreement on Environmental Cooperation”, *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Heidelberg and Oxford University Press, 2008-, online edition, [www.mpepil.com], visited on 25 November 2013.
- Markell, David L., “The North American Commission for Environmental Cooperation after Ten Years: Lessons about Institutional Structure and Public Participation in Governance”, *Loy. L.A. Int’l & Comp. L. Rev.*, No. 26, 2004.
- Markell, David, “The Role of Spotighting Procedures in Promoting Citizen Participation, Transparency, and Accountability”, *Wake Forest Law Review*, No. 45, 2010.
- Osofsky, Hari M., “The Geography of the CEC’s Citizen Submissions Process Mapping the State Corporate Regulatory Dynamic”, *Michigan State Journal of International Law*, Vol. 14, 2006.
- Powell, Frona M., “The North American Commission for Environmental Cooperation’s San Pedro Report: A Case Study and Analysis of the Cec Process”, *The Environmental Lawyer*, No. 6, 2000.
- Patton, Kevin W., “Dispute Resolution under the North American Commission Environmental Cooperation”, *Duke Journal of Comparative & International Law*, No. 5, 1994.
- Pacheco-Vega, Raul, “Transnational Environmental Activism in North America: Wielding Soft Power through Knowledge Sharing?”, *Review of Policy Research*, No. 1, 2015.
- Rinceanu, Johanna, “Enforcement Mechanisms in International Environmental Law: Quo Vadunt?”, *Journal of Environmental Law and Litigation*, No. 15, 2000.
- Raustiala, Kal, “The Political Implications of the Enforcement Provisions of the Nafta Environmental Side Agreement: The Cec as a Model for Future Accords”, *Environmental Law*, No. 25, 1995.
- Raustiala, Kal, “Police Patrols & Fire Alarms in the NAAEC”, *Loy. L.A. Int’l & Comp. L. Rev.*, No. 26, 2004.
- Raustiala, Kal, “International Enforcement of Enforcement under the North American Agreement on Environmental Cooperation”, *Virginia Journal of International Law*, No. 3, 1996.
- Schiller, David G., “The North American Commission on Environmental Cooperation Review of the Cozumel Pier Submission”, *The University of*

Miami Inter-American Law Review, No. 2, 1997.

- Servass Storm & Pierre Kohler, “The Great CETA Swindle”, *CEO, Issue Brief*, November 2016.
- Submissions Procedure of the NAFTA Environmental Commission”, *Ecology Law Quarterly*, No. 28, 2002.
- Saunders, J. Owen, “NAFTA and the North American Agreement on Environmental Cooperation: A New Model for International Collaboration on Trade and the Environment”, *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy*, No. 2, 1994.
- Scodanibbio, Lucia, “Opening a Policy Window for Organizational Change and Full-Cost Accounting: The Creation of BC Hydro's Water Use Planning Program”, *Ecological Economics*, Vol. 70, Issue 5, 2010.
- Tollefson, Chris, “Stormy Weather: a Reflection on the Recent History of the Citizen Submission Process under the North American Agreement on Environmental Cooperation”, paper presented at the First Annual EnviReform Conference, Toronto, November 16-18, 2000.
- Vines, Claire, “It Isn't Easy Being Green the Illusion of Green and Environmentally Protective Provisions within the North American Free Trade Agreement (NAFTA)”, *Denv. J. Int'L L. & Pol'Y*, Vol. 1, 2004.
- Vega Cánovas, Gustavo, “NAFTA and the Environment”, *Denver Journal of International Law and Policy*, No. 30, 2001.
- Vera-Morale, Luis R., “Environmental Issues Arising from the Mayan Gate Pier Project in Cozumel, Quintana Roo, Mexico”, *NAFTA & Law and Business Review of the Americas*, No. 2, 1996.
- Wold, Chris, “Evaluating NAFTA and the Commission for Environmental Cooperation: Lessons for Integrating Trade and Environment in Free Trade Agreements”, *Saint Louis University Public Law Review*, No. 28, 2008.
- Yang, Tseming, “The Effectiveness of the NAFTA Environmental Side Agreement's Citizen Submission Process: a Case Study of Metales Y Derivados”, *University of Colorado Law Review*, No. 76, 2006.

– منابع الکترونیکی

- Ahmad KHAN, Sabaa, “Environmental Principles in the EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)”, (3/03/2019) at: https://www.researchgate.net/publication/320169903_Environmental_Principles_in_the_EUCanada_Comprehensive_Economic_and_Trade_Agreement_CETA_Draft_chapter_excerpt_dated_23012017_from_Kulovesi_Kati_and_Khan_Sabaa_A_Environmental_Principles_in_Trade_Re
- Agreement between the United States of America, the United Mexican States, and Canada, (18/05/2019), at: <https://ustr.gov/sites/default/files/>

files/agreements/FTA/USMCA/Text/00_Preamble.pdf

- Ahmad KHAN, Sabaa, “Environmental and Public Interest Considerations in NAFTA Renegotiation”, (3/03/2019), at: <https://www.iisd.org/library/environmental-and-public-interest-considerations-nafta-renegotiation>.
- Agricultural Waste Burning in Sonora, (15/02/2019), at: <http://www.cec.org/sem-submissions/agricultural-waste-burning-sonora>
- Agricultural waste burning in Sonora factual record regarding submission SEM-16-001, (17/ February/2019), at: www.cec.org/sites/default/files/submissions/2016_2020/16-1-ffr_en_0.pdf
- CEC's Strategic Plan 2015-2020, (19/02/2019), at: <http://www.cec.org/about-us/council-strategic-plans/cecs-strategic-plan-2015-2020>.
- Climate change: impact, vulnerabilities, and adaptation in developing countries, (24/may/2019) at: https://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/txt/pub_07_impacts.pdf
- Characterization and Management of Food Loss and Waste in North America, (17/05/2019), at: <http://www3.cec.org/islandora/en/item/11772-characterization-and-management-food-loss-and-waste-in-north-america-en.pdf>
- Green Economy in Action: Articles and Excerpts that Illustrate Green Economy and Sustainable Development Efforts, (15/05/2019), at: <https://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/environment-energy/www-ee-library/mainstreaming/Green%20Economy%20in%20Action/Green%20Economy%20Compilation%20Report.pdf>
- Geoffrey, Garver, “Measuring Performance Through Independent Enforcement Review: Challenges and Opportunities for Independent Reviewers, The Public and the Governments and Other Institutions Subject to Review”, (24/05/2019), at: https://www.researchgate.net/publication/242679185_measuring_performance_through_independent_enforcement_review_challenges_and_opportunities_for_independent_reviewers_the_public_and_the_governments_and_other_institutions_subject_to_review.
- Kohler, Pierre, “The Great CETA Swindle”, (28/02/2019), at: <https://corporateeurope.org/sites/default/files/attachments/great-ceta-swindle.pdf>
- NAPECA Projects, (15/09/2015), at: “<http://www3.cec.org/islandora/en/item/11603-napeca-projects-en.pdf>.”
- Negotiations on a new Agreement on Environmental Cooperation (ECA) completed, (14/02/2019), at: <http://www.cec.org/news-and-outreach/press-releases/negotiations-new-agreement-environmental-cooperation-eca-completed>
- NAFTA Renegotiation and the Proposed United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA), (14/05/2019), at: <https://crsreports.congress.gov/>

search/#/?termsToSearch=NAFTA%20Renegotiation%20and%20the%20Proposed%20%20United%20States-Mexico-Canada%20Agreement%20%20(USMCA)&orderBy=Relevance

- Project Accomplishments 2013–2014, (18/May/2019), at: <http://www3.cec.org/islandora/en/item/11668-project-accomplishments-2013-2014-en.pdf>
- Taking Stock 14 Exploring Changes in PRTR Reporting, 2005-2010, (17/05/2017), at: <http://www3.cec.org/islandora/en/item/11581-taking-stock-vol-14-en.pdf>
- United States-Mexico-Canada Agreement, (13/02/2019), at: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement#>
- USMC versus NAFTA on the Environment, (4/03/2019), at: <https://www.iisd.org/library/usmca-nafta-environment>.
- United States-Mexico-Canada Trade Fact Sheet Strengthening North American Trade in Agriculture, (25/05/2019), at: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/fact-sheets/strengthening>.